

คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ

หมอเห ส่ายโกสินทร์ แพทย์แผนโบราณ ชั้น ๒ วัดท่าพุด

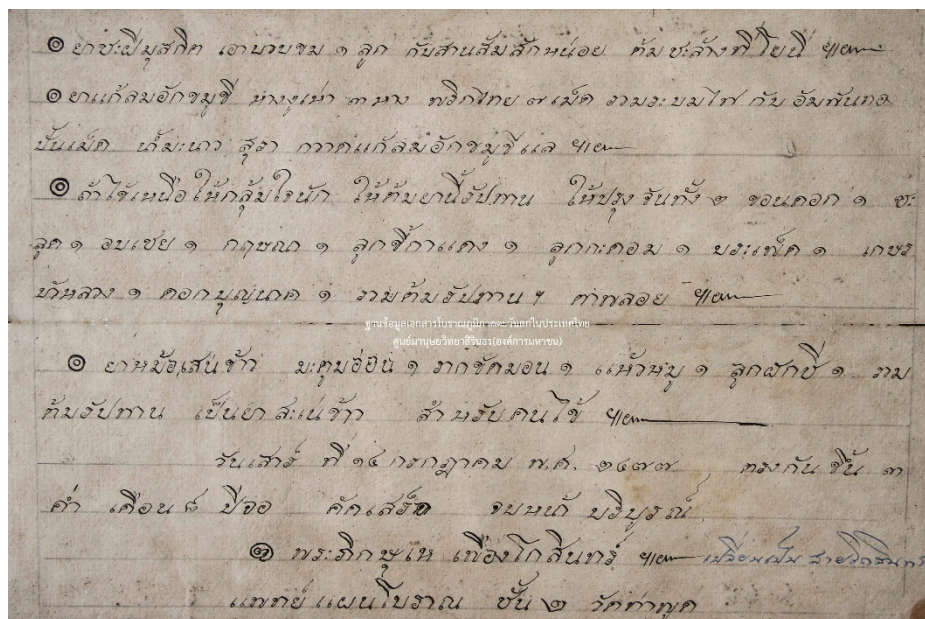

คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ

ดอกกรัก พยัคศรี^๑

ทะเบียนเอกสาร

1. รหัสเอกสาร (Identifier Number)	NPT007-009.TamraYa
2. ชื่อเรื่อง (Title)	ตำรายา
3. หมวดเรื่อง (Subject)	ตำราเวชศาสตร์
4. สถานที่สำรวจ (Location)	บ้านหมอเห สายโกสินทร์ ต.ไร่ชิง อ.สามพราน จ.นครปฐม
5. สถานที่ทำสำเนาดิจิทัล (Digitization Location)	บ้านหมอเห สายโกสินทร์ ต.ไร่ชิง อ.สามพราน จ.นครปฐม
6. วันที่ทำสำเนา (Date)	22 สิงหาคม 2556
7. ชื่อผู้สร้าง (Creator)	หมอเห สายโกสินทร์
8. ประเภทของเอกสาร (Type)	สมุดไทยขาว
9. จำนวน (Format of original)	1 เล่ม/ 148 หน้า
10. ขนาดเอกสาร (Size of original)	36.4 x 11.7 x 2.5 ซม.
11. รูปแบบไฟล์เอกสาร (Digital Format)	image/jpg
12. อักษรที่ใช้บันทึก (Script)	ไทย, ขอมไทย
13. ภาษาที่ใช้บันทึก (Language)	ไทย, บาลี
14. สภาพของเอกสาร (Condition)	สมบูรณ์
15. คำสำคัญ (Keywords)	ตำรายาเกร็ด, หมอพื้นบ้าน, หมอเห, วัดท่าพูด
16. ภาพประกอบ (Illustrator)	

^๑ นักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

สาระสังเขป

สมุดไทยชาวเล่มนี้ ระบุชื่อภายในเล่มว่า “คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ” คัดลอกโดย หมอเห สหายโกสินทร์ แพทย์แผนโบราณ ชั้น ๒ โดยมีความประสงค์ที่จะรวบรวมตำรับตำรายาแผนโบราณของครูบาอาจารย์ต่างๆ มาเขียนไว้ในที่เดียวกัน เพื่อความสะดวกในการใช้งานของหมอเอง

สมุดคัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ ระบุวันที่คัดเสร็จไว้ที่หน้าสุดท้ายของหน้าปลาย คือ วันเสาร์ ที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ชั้น ๓ คำ เดือน ๘ ปีจอ ลงชื่อผู้คัดลอกเอกสารคือ พระภิกษุเห เฟื่องโกสินทร์(เปลี่ยนเป็นสหายโกสินทร์) แพทย์แผนโบราณชั้น ๒ วัดท่าพุด อายุของเอกสารโบราณประมาณ ๘๑ ปี

การเขียนเอกสารสมุดไทยเล่มนี้ ผู้เขียนได้เขียนตัวอักษรบนเส้นบรรทัด ซึ่งเป็นวิธีการเขียนแบบใหม่คือตามระบบของสมุดฝรั่งที่มีใช้กันในสมัยนั้นแล้ว แตกต่างจากการเขียนแบบโบราณของไทยที่จะเขียนได้เส้นบรรทัด ลายมือเขียนค่อนข้างสวยงาม ตัวอักษรชัดเจน หน้าต้นเขียนด้วยหมึกดำ หน้าปลายเขียนด้วยดินสอดำ หมึกดำ และหมึกสีอื่น ในตอนต้นของเอกสารเขียนด้วยร้อยกรองอยู่สองสามแห่ง บางแห่งสามารถจัดรูปแบบฉันทลักษณ์ได้ แต่บางแห่งมีคำไม่ครบ สัมผัสไม่ตรงบ้าง จึงจัดรูปแบบฉันทลักษณ์ไม่ได้ จากนั้นเขียนด้วยร้อยแก้วทั้งหมด

คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ มีตำรับยาแก้โรคต่างๆ ถึง ๑๘๑ ตำรับยา บางตำรับระบุชื่อเจ้าของตำรับยาเอาไว้ ๖๔ ตำรับดังนี้

๑. ตำรับยาหมอคลาย ๑๒ ตำรับ

- ๑.๑ ยาแก้ไขเหนื่อสันนิบาต
- ๑.๒ ยาหม้อแก้ไขเหนื่อ รากสาต ฯลฯ
- ๑.๓ ยาหม้อแก้ป่วง
- ๑.๔ แก้ตะคริว
- ๑.๕ ยาแก้เลือดตี่ขึ้น
- ๑.๖ ยาแก้เบาขึ้นเป็นน้ำมูก
- ๑.๗ ยาหม้อบำรุงโลหิตให้งาม
- ๑.๘ ยาหม้อแก้ปวดท้อง ผอมแห้ง ไอ หอบ
- ๑.๙ ยาแก้เด็กเป็นลมอึกมุขีและลมอีแ่อน
- ๑.๑๐ ยาหม้อแก้บิดหัวลูก
- ๑.๑๑ ยาหม้อแก้ซางท้องขึ้น
- ๑.๑๒ ยาล้อมดับดับพิษ

๒. ตำรับยาพระธรรมปิฎก วัดพระเชตุพนฯ ๒๕ ตำรับ

- ๒.๑ ยาทำลายจอมปลวก
- ๒.๒ ยาหงษา
- ๒.๓ ยาสังหารวาโย
- ๒.๔ ยาเหลืองหอมจันทบุรี
- ๒.๕ ยาเม็ดดำข้ามทะเล

- ๒.๖ ยาประทุมไสยาสน์จันทบุรี
- ๒.๗ ยาแดงโกสุมาชาติจันทบุรี
- ๒.๘ ยาหม้อบำรุงธาตุเจริญอาหาร
- ๒.๙ ยาหม้อแก้โรคเหน็บชา แก้ตานในท้อง
- ๒.๑๐ ยาแก้เหน็บชาทั่วสรรพางค์กาย
- ๒.๑๑ ยาต้มแก้กระษัยกล่อน
- ๒.๑๒ ยาต้มแก้ไข้ร้อนทุนทราย
- ๒.๑๓ ยาแก้โลหิตสตรีเสีย
- ๒.๑๔ ยาทาแก้ขัดเบา
- ๒.๑๕ ยามหาจักรน้อย
- ๒.๑๖ ยาหอมสมิทกุมาร
- ๒.๑๗ ยากวาดแก้ลมสะพั้น
- ๒.๑๘ ยาต้มแก้ตานขโมย
- ๒.๑๙ ยาต้มแก้หญิงผอมแห้ง
- ๒.๒๐ ยาต้มแก้ลมกระษัย
- ๒.๒๑ ยาต้มแก้ลมกระษัย
- ๒.๒๒ ยาต้มแก้โรคสำหรับบุรุษ
- ๒.๒๓ ยารักษาโรคเรื้อน กลากเกลื้อน กุดถ้าง
- ๒.๒๔ ยามหาไวกา
- ๒.๒๕ ยาแก้บ้ำบาทจิต

๓. ตำรับยาพระยง ๖ ตำรับ

- ๓.๑ ยาหม้อแก้เหน็บชา ๓ ตำรับ
- ๓.๒ ยาแก้บวม ๕ ประการ
- ๓.๓ ยารุมูตรและน้ำเหลือง
- ๓.๔ ยาทาแก้บวม

๔. ตำรับหลวงพ่อดี ๒ ตำรับ

- ๔.๑ ยาหม้อแก้เลือดเสียต่างๆ
- ๔.๒ ยาต้มแก้ฝีในท้อง

๕. ตำรับพระพิภ ๒ ตำรับ

- ๕.๑ ยาตองแก้จุกผาม้ามย่อย
- ๕.๒ ยาต้มซางขโมย

๖. ตำรับนายแยม ๒ ตำรับ

- ๖.๑ ยาผงแก้ริดสีดวงบานทะโรค
- ๖.๒ ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง

๗. ตำรับหลวงพ่อวัดไร่ขิง ๒ ตำรับ

๗.๑ ยาหม้อแก้ฝีในท้อง

๗.๒ ยาเขียว

๘. ตำรับหม้อเขียน ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาหม้อชื่อนารายณ์เปลื้องอำพร

๙. ตำรับหม้อพุดบางซื่อ ๑ ตำรับ ได้แก่ ยสม้อทุเลาตรีโทษ

๑๐. ตำรับท่านวัดสร้อยทอง ๑ ตำรับ ได้แก่ ตำราหุงน้ำมัน

๑๑. ตำรับพระอธิการเขียว ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาหม้อแก้โรคบุรุษ ๒

๑๒. ตำรับหม้อทอง ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาแก้บวมต่างๆ

๑๓. ตำรับนายม่อม ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาตองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง

๑๔. ตำรับต่าย ๑ ตำรับ ได้แก่ ยากระษัย

๑๕. ตำรับพระยาสุนทรบุรี ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาหม้อแก้หนองใน

๑๖. ตำรับหม้อสวน ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาต

๑๗. ตำรับหม้อกลั่น ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาตองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง

๑๘. ตำรับพระนาค ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาต้มแก้ฝีในท้อง

๑๙. ตำรับเซตุน ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาหม้อแก้เหน็บชา

๒๐. ตำรับตาพลอย ๑ ตำรับ ได้แก่ ยาต้มแก้ไข้เหนือ

คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณนี้ มีตำรับยาที่มีที่มาจากหมอชาวบ้านหลายท่าน และบางตำรับก็มาจากถิ่นอื่นโดยระบุชื่อถิ่นนั้นๆ ต่อท้ายชื่อตำรับยา เช่น ตำรับยาของพระธรรมปิฎก วัดพระเชตุพน มียาเหลืองหอมจันทบุรี ยาประทุมไสยาสน์ จันทบุรี เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าเป็นตำรับยามาจากจังหวัดจันทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับชื่อสมุนไพรบางชนิดที่ระบุในตำรับมีชื่อเรียกกันในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี คือ “โคนดินสอ” โดยถ้าเป็นชื่อท้องถิ่นเรียกว่า “คนทีสอ”

นอกจากนี้ยังพบการนำเอายาที่ใช้กันในปัจจุบันมาผสมกับตำรับโบราณ ได้แก่ ตำรับยาหอมลมกาล ที่นำเอา “ยาอินตัน” ซึ่งเป็นยาอมเม็ดสีเงิน ทำให้ชุ่มคอ บริษัทโมริซิดะ อินตัน ประเทศญี่ปุ่น โดยมีบริษัท ไทยอินตัน จำกัด (Thajintan co.,ltd.) ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นตัวแทนนำเข้าและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าว มาผสมเพื่อเป็นยากวาดแก้ไอ ดังตัวอย่างนี้

...แก้ไอเอายาอินตัน ๒ เม็ด ยาหอมนี้ ๒ เม็ด ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือ
การบูรกวาดคอกออย,,(ดูเพิ่มเติมที่ยาหอมชื่อลมกาล)

สารบัญ

คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ	๑
ทะเบียนเอกสาร	๑
สาระสังเขป	๒
ยาโท ถ่ายกระษัย	๑๓
ยาเลิศฤาชา	๑๓
ยาเพชรอาวุธ	๑๔
ยาบาทกฤษและบาทยักษ์	๑๔
ยาครุ	๑๕
ยาดองสุรา	๑๕
ยาแปรไข้ ๔ หม้อ	๑๖
ยาแปรไข้หม้อที่ ๑	๑๖
ยาแปรไข้หม้อที่ ๒	๑๖
ยาแปรไข้หม้อที่ ๓	๑๖
ยาแปรไข้หม้อที่ ๔	๑๖
ยาหม้อแก้ไข้ ๔ ยาม	๑๖
ยามต้น	๑๖
ยาม ๒	๑๗
ยาม ๓	๑๗
ยาม ๔	๑๗
ยาหม้อแก้ไข้กำเร็บ	๑๗
ยาชื้อหอมลมกาล	๑๗
ยาแก้ไข้ให้ร้อน	๑๘
ยาชื้อกล่อมนางนอน	๑๘
ยาประสะจันทน์	๑๙
ยาเม็ดชื้อมเหศวร	๑๙
ยาแก้ไข้ระหาน้ำ	๑๙
ยาแก้ไข้เหนื่อสันนิบาต(หมอคัลลาย)	๒๐

ยาหม้อแก้ไขเหนื่อ รากสาด ฯลฯ (หม้อคล้าย)	๒๐
ยาหม้อชื่อนารายณ์เปลื้องอำพร (หม้อเขียน)	๒๐
ยาหม้อทุเลาตรีโทษ (หม้อพุดบางชื่อ)	๒๐
ยาชื่อหอมเบญจโกฐ	๒๐
ยาหม้อชื่อนารายณ์ข้างจักร	๒๑
ยาหม้อปัดโศลาทิกุณ	๒๑
ยาหม้อชื่อปะโศลาทิวาศ	๒๑
ยาหม้อตั้งธาตูปลายไข่	๒๑
ยาหม้อแก้บิดปวดมวนน้ก	๒๑
ยาหม้อแก้เนื้อขาด	๒๒
ยาหม้อชื่อแก้วผลึก	๒๒
ยาหม้อชื่อแก้วมณีโชติ	๒๒
ยาแก้ไขเพ้อคลั่ง	๒๒
ยาหม้อแก้เลือดเสียต่างๆ (หลวงพ่อชื่น)	๒๒
ยาแก้เด็กเป็นพุพอง	๒๒
ยาต้มแก้โลหิตตกดูกำเริบเป็นพิษต่างๆ	๒๓
ยาแก้ตานขโมย	๒๓
ยาไฟประลัยกัลป์	๒๓
ตำราหุงน้ำมันของท่านวัดสร้อยทอง	๒๓
ยากวนมะกรูด	๒๓
ยาทาหัวริดสีดวงอกทวาร	๒๓
ยาแก้ริดสีดวงลม	๒๔
ยาแก้ริดสีดวงตา	๒๔
ยาตานขโมยเด็ก	๒๔
ยาแก้ลม	๒๔
ยานัตถ์แก้ลมต่างๆ	๒๔
ยาชื่อมหาชะมด	๒๔
ลักษณะฝีเหนื่อ	๒๔

ยาพอกโลหิต	๒๔
ยาผงแก้ริดสีดวงบานทะโรค(แยม)	๒๔
ยาแก้เหน็บชา(พระยง).....	๒๕
ยาหม้อแก้เหน็บชา ๑	๒๕
ยาหม้อแก้เหน็บชา ๒	๒๕
ยาหม้อแก้เหน็บชา ๓	๒๕
ยาแก้บวม ๕ ประการ(พระยง).....	๒๕
ยาตำรุมูตรและน้ำเหลือง(พระยง)	๒๕
ยาทาแก้บวม(พระยง)	๒๕
ยาต้มแก้บวม	๒๕
ยาพอกซีกลมลง	๒๕
ยาประคบเหน็บชา	๒๖
ยาแก้ลูกคันทะบวม	๒๖
ยาหม้อแก้กระษัย	๒๖
ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง	๒๖
ยาแก้โรคบุรุษ	๒๖
ยาหม้อแก้โรคบุรุษ ๑.....	๒๖
ยาหม้อแก้โรคบุรุษ ๒(พระอริการเขี้ยว)	๒๖
ยาสูบสำหรับโรคบุรุษ	๒๖
ยาต้มแผลมีตัวต่างๆ	๒๖
ยาแปรไข้.....	๒๗
ยาขี่มหาสุขารมณ	๒๗
ยาธาตุเจริญอาหารและแก้ไข้ให้อาเจียนเบื่ออาหาร.....	๒๗
ยาหม้อแก้กระษัยและกินบำรุงตีนัก	๒๗
ยาแก้บวมต่างๆ(หมอทอง)	๒๗
ยาสูบแก้ริดสีดวงจุมก	๒๗
ยากวาดแก้ลมซาง.....	๒๗
ยาทาหัวริดสีดวง	๒๘

ยาธาตุถ่ายกระษัย	๒๘
ยาแก้บาดทะยักเรื้อนไฟ	๒๘
ยากวาดซื้อทองเนืองาม	๒๘
ยาแก้เลือดและน้ำเหลืองเสีย	๒๘
ยาต้มแก้ปอดเป็นพิษ	๒๘
ผู้เขียน วันเวลาที่เขียน ๑	๒๙
หน้าปลาย	๓๐
ผู้เขียน วันเวลาที่เขียน ๒	๓๐
ยาหม้อแก้ธาตุทั้ง ๔ แปรเป็นไขเหนื่อ	๓๐
ยาหม้อตัดลมไส้สันนิบาต	๓๐
ยาหม้อแก้ใช้รากสาด	๓๐
ยาตองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง	๓๐
ยาต้มแก้บวมเท้าแลบวมทั้งตัว	๓๐
ยาหม้อแก้กำเดาทับซาง	๓๐
ยาแก้เหน็บชาแก้บวม	๓๑
ยาหม้อแก้บวม ๕ ประการ	๓๑
ยาซุบเหล็กแดงแก้สันนิบาตหน้าเพลิง	๓๑
ยาหม้อแก้ริดสีดวงอกทวาร	๓๑
ยารมหัวริดสีดวง	๓๑
ยาตองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง(นายม่อม)	๓๑
ยาต้มล้างเลือดอยู่ไฟไม่ได้	๓๑
ยาดานขโมยอย่างดี	๓๑
ยาต้มแก้ซางโจรหรือซางขโมย	๓๑
ยาต้มแก้กระษัย เหน็บชา	๓๒
ยาตองแก้เมื่อย แก้งอຍ แก้เพลีย	๓๒
ยาแก้ไข้เรื้อน	๓๒
ยาตองสุราแก้ฝีมะคำร้อย	๓๒
ยาต้มแก้ไข้ครันเนื้อตัว	๓๒

ยาแก้ลมครุฑรักษา	๓๒
ยาต้มแก้กระษัยทางไขเส้น	๓๒
ยาต้มแก้ไอเป็นโลหิต	๓๒
ยากระษัย(ตายี่)	๓๓
ยาแก้ริดสีดวงงอก	๓๓
ยาต้มแก้ฝีเม็ดเล็กในท้อง	๓๓
ยาแก้ริดสีดวงจุก	๓๓
ยาหม้อแก้หนองใน(พระยาสุนทรบุรี)	๓๓
ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาต(หมอสวน)	๓๓
ยาหม้อแก้กระษัยผอมแห้ง	๓๓
ยาแก้ไอริดสีดวง แลแก้ไข้ทั้งปวง	๓๓
ยาหม้อแก้ขัดเบา	๓๓
ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาตสองคลอง	๓๔
ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาต	๓๔
ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาตให้คลั่ง	๓๔
ยาหม้อตัดปลายไข้สันนิบาต	๓๔
ยาหม้อแก้ลมสันนิบาตชื่ออัคคะเนสัน	๓๔
ยาหม้อแก้ไข้กลับ	๓๔
ใช้สักบาดาล	๓๕
ใช้จอมประสาท	๓๕
ใช้หัวด้วน	๓๕
ใช้กะตัก	๓๕
ยาตองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง(หมอกลิ้น)	๓๕
ยาแก้ริดสีดวงปากบวมเปื่อย	๓๕
ยาต้มแก้ริดสีดวงผอมแห้ง	๓๕
ยาของพระธรรมปิฎก วัดพระเชตุพนฯ	๓๖
๑ ยาทำลายจอมปลวก	๓๖
๒ ยาหงษา	๓๖

๓ ยาสังหารวาโย	๓๖
๔ ยาเหลืองหอมจันทบุรี.....	๓๖
๕ ยาเม็ดดำข้ามทะเล	๓๗
๖ ยาประทุมไสยาสน์จันทบุรี.....	๓๗
๗ ยาแดงโกสุมาชาติจันทบุรี	๓๗
๘ ยาหม้อบำรุงธาตุเจริญอาหาร	๓๗
๙ ยาหม้อแก้โรคเหน็บชา แก้ตานในท้อง.....	๓๗
๑๐ ยาแก้เหน็บชาทั่วสรรพางค์กาย	๓๗
๑๑ ยาต้มแก้กระษัยกล่อน.....	๓๘
๑๒ ยาต้มแก้ไข้ร้อนทุนทราย	๓๘
๑๓ ยาแก้โลหิตสตรีเสีย.....	๓๘
๑๔ ยาทาแก้ขัดเบา.....	๓๘
๑๕ ยามหาจักรน้อย.....	๓๘
๑๖ ยาหอมสมิทกุมาร.....	๓๘
๑๗ ยากวาดแก้ลมสะพั้น.....	๓๙
๑๘ ยาต้มแก้ตานขโมย	๓๙
๑๙ ยาต้มแก้หญิงผอมแห้ง	๓๙
๒๐ ยาต้มแก้ลมกระษัย.....	๓๙
๒๑ ยาต้มแก้ลมกระษัย.....	๓๙
๒๒ ยาต้มแก้โรคสำหรับบุรุษ	๔๐
๒๓ ยารักษาโรคเรื้อน กลากเกลื้อน กุดถ้าง	๔๐
๒๔ ยามหาไฉว	๔๐
๒๕ ยาแก้บ้ำบาทจิต.....	๔๐
ยาหม้อแก้โรคผอมแห้ง	๔๑
ยาหม้อแก้ฝีในท้อง(หลวงพ่อวัดไร่ขิง)	๔๑
ยาเขี้ยว(หลวงพ่อวัดไร่ขิง).....	๔๑
ยาต้มแก้ฝีในท้อง(พระนาค).....	๔๑
ยาต้มแก้ฝีในท้อง(หลวงพ่อชื่น)	๔๑

ยาหม้อแก้เด็กทุ่งบ่อยๆ	๔๑
ยาหม้อแก้ใช้ตอนปลายระยะที่อ่อนเพลีย	๔๑
ยาหม้อแก้เหน็บชา(เซตุพน)	๔๑
ยาหม้อแก้ป่วง(หมอคล้าย).....	๔๒
แก้ตะคริว(หมอคล้าย).....	๔๒
ยาหม้อแก้หัดหลบ	๔๒
ยาแก้เลือดตีขึ้น(หมอคล้าย)	๔๒
ยาแก้เบาขึ้นเป็นน้ำมูก(หมอคล้าย)	๔๒
ยาหม้อบำรุงโลหิตให้งาม(หมอคล้าย)	๔๒
ยาหม้อแก้ปวดท้อง ผอมแห้ง ไอ หอบ(หมอคล้าย)	๔๒
ยาหม้อแก้ซางขโมย ทุ่งเป็นเสลด.....	๔๒
ยาแก้เด็กเป็นลมชักขมุขีและลมอึแอน(หมอคล้าย).....	๔๓
ยาหม้อแก้บิดหัวลูก(หมอคล้าย)	๔๓
ยาหม้อแก้ซางท้องขึ้น(หมอคล้าย)	๔๓
ยาแก้บิดแก้งท้อง	๔๓
ยาล้อมตับดับพิษ(หมอคล้าย)	๔๓
ยาแก้โทษในเรือนไฟ ๒ หม้อคู่กัน	๔๓
ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง(นายแยม).....	๔๓
ยาหม้อถ่ายน้ำควาปลาไฟ.....	๔๓
ยาตองแก้จุกผาม้ามย่อย(พระพิก).....	๔๓
ยาต้มซางขโมย(พระพิก).....	๔๓
ยาแก้ซางชัก	๔๔
ยาชะฝูมูกิต	๔๔
ยาแก้ลมชักขมุขี	๔๔
ยาต้มแก้ไขเหนื่อ(ตาพลอย).....	๔๔
ยาหม้อเสน่ห์ข้าว	๔๔
ผู้เขียน วันเวลาที่เขียน ๓.....	๔๔

หน้าต้น

เป็นหมอยาหมอนวดตรวจให้แน่
 แรงแงกหักว่าสันนิบาต
 ปฐวี อาโป วาโย เตโชปน
 อยู่เหนือศูนย์ข้างซ้ายอยู่ ๒ นิ้ว
 แต่เส้นอัมพาดคลาดกันไป
 แนะนำกำหนดสำเนาเป็นเค้ามูล
 ถ้าแรงนักหักไว้ในตำรา
 จึงพยาบาลดูให้รู้จักก่อน
 จะเป็นรากสาดหรืออืดอืดแดง
 ฝ่ายเส้นปิงคลาอย่าอาดูร
 ให้ปวดหัวตัวร้อนนอนรันทด
 ถ้าเท้าเย็นเป็นเหน็บหำมิให้หนาว
 ถ้าขัดเบาเส้นนั้นมันซี่ไขว่
 เอานิ้วจกดกดเข้าที่ท้องน้อย
 หมอนวดตรวจดูรู้สำคัญ
 ให้ตรวจลมบาทาทั้งขวาซ้าย
 ซ้ายแรงจงหายอย่าช้าไว
 ประทับดูรู้แน่ไว้ในจิต
 แรงแงกหักว่าใช้ทรพิษยังติดปน
 ตัดกาฬภายในเสียให้ถอย
 นับว่าหมอได้ตรวจใช้เป็น
 อันลมเท้าทั้งสองแรงตรงตริก
 เด่นกัยกแล้วก็พักอยู่นาน
 เดินบ้างพักบ้างเหมือนอย่างว่า

๑ จะกล่าวเส้นอัมพฤษ^๒ที่ลึกซึ่ง
 ตรงจริงอยู่ข้างซ้ายฝ่ายสกล
 เป็นเพื่อธาตุทั้ง ๔ นี้เป็นต้น
 ย่อนระคนปนปะคละกันไป
 อย่าบิดพลิ้วมันคงอย่าสงสัย
 อยู่ไม่ไกลกับเส้นสมุนา^๓
 อยู่เหนือศูนย์สองนิ้วฝ่ายข้างขวา
 ว่าโรคไข้เหนือเพื่อสำแลง
 ถ้าตัวร้อนกายนั้นกล้าแข็ง
 จงจัดแจงแปรไข้เสียให้ลด
 อยู่ใต้ศูนย์ ๒ นิ้วจงกำหนด
 จำจดไว้แน่ประจักษ์ใจ
 ถ้าเท้าร้อนปวดหัวจึงนวดได้
 จงคลายเส้นเสียให้พรากออกจากกัน
 ให้เบา^๔ย้อยออกก่อนจึงผ่อนผัน
 ใครตื้อแล้วอย่าดันอย่าเสียดใคร
 บรรยา(ย)เสียให้แจ้งแฉ่งไข
 วางยาร้อนเสียให้ได้จทุกคน
 ว่าใช้ติดกระษัยกล่อน^๕อยู่เป็นต้น
 รีบลนเร่งหาที่ยาเย็น
 แล้วค่อยพยาบาลตามการเห็น
 นวดเส้นวางยาดูอาการ
 เต็มลึกลึกติดกระตุกตามบรรหาร
 ว่าอาการเส้นนี้มีดิครัน
 ในตำราเข้มงวดนั้นกวดขัน

^๒ เส้นเอ็นที่อยู่ภายในร่างกาย อยู่ใต้เส้นสมุนา ถ้าเส้นอัมพฤษพิการหรือผิดปกติ ทำให้มีอาการระส่ำระสาย สะท้านร้อนสะท้านหนาว เมื่อยปวด เสียไปทุกเส้นในร่างกาย เป็นต้น.

^๓ เส้นเอ็นที่อยู่ภายในร่างกายเริ่มแต่สะดือ แล่นผ่านไปถึงอก ลำคอ และลิ้น เส้นนี้เมื่อกระทำโทษหรือมีอาการผิดปกติ จะทำให้มีอาการสวิงสวาย อ่อนเพลีย ไม่มีเรี่ยวแรง เป็นต้น.

^๔ ปัสสาวะ เช่น เบาแดง หมายถึง ปัสสาวะเป็นสีออกแดง เป็นต้น.

^๕ โรคกระษัยเกิดแต่สมุฏฐานธาตุทั้ง ๔ มี ๕ ชนิด คือ ๑.กระษัยกล่อนดินหรือกระษัยดิน ๒.กระษัยกล่อนน้ำหรือกระษัยน้ำ ๓.กระษัยกล่อนไฟหรือกระษัยไฟ ๔.กระษัยกล่อนลมหรือกระษัยลม ๕.กระษัยเถา.

ใน ๗ - ๘ - ๑๑ วัน	จะอาสัญมันคงอย่าสงกา
ถ้าลมเดินรื้อรื้อตามผิวหนัง	เดินบ้างพักบ้างเหมือนอย่างว่า
เดินอยู่ผางผางอย่างตำรา	มรณาอยู่ในยามสามโมงปลาย
เอามือประทับจับตัวเข้าตุ๊กก่อน	ถ้าตัวร้อนรุมอยู่มีรัฐหาย
จะเป็นไข้กำเดา ^๖ ผู้เฒ่าทนาย	ผันผายหาโอสถที่รสเย็น
ด้วยใช้ทรพิษติดอยู่ดูให้แน่	วางยาแก้เสียให้เจ้าไข้เห็น
ถ้าผิวเนื้อร้อนภายในเย็น	ว่าเป็นโรคกระษัยในวาตา
วางยารสร้อนให้ผ่อนถอย	จะใช้สอยยาหยูกให้ถูกหนา
อย่าให้เพลิงพลังในตำรา	จึงจะนับว่าหมอคู่รู้คัมภีร์
อนึ่งดูรู้ว่าใช้นั้นไม่ถอย	แล้วค่อยตรวจข้อมือดูให้รู้ที่
เดินอยู่ผางผางไม่สร้างเลย	เดินอยู่น้อยน้อยว่าถอยพิช
ก็อ่อนฤทธิ์ค่อยคลายสบายเฉย	จึงกำหนดจดจำคำภิเปรย
ให้คูนเคยเชี่ยวชาญชำนาญเฉย ๓๑๐	

ยาโท ถ่ายกระษัย

๑ ยาโท ถ่ายกระษัย ผักแพวแดง ๑ บาท หัวบุงรอก ๑ บาท หัวอุตพิต ๑ บาท หัวดองดึง ๑ บาท หัวกลอย ๑ บาท หัวกระดาดแดง ๑ บาท หัวกระดาดขาว ๑ บาท ดีปลี ๒ สลึง สะค้าน ๒ สลึง ชะพลู ๒ สลึง รากเจตมูลเพลิง ๒ สลึง ขิงแห้ง ๒ สลึง หัสศุณเทศ ๒ สลึง รากทองแดง ๒ สลึง แห้วหมู ๒ สลึง มะตูมอ่อน ๒ สลึง ลูกจันทน์ ๑ สลึง ดอกจันทน์ ๑ สลึง กระวาน ๑ สลึง กานพลู ๑ สลึง โกรฐทั้งห้า^๗สิ่งละ ๑ สลึง เทียนทั้งห้า^๘สิ่งละ ๑ สลึง พริกไทยล่อน ๑๕ บาท รวมตำผง เอายาผงนี้หนัก ๑ สลึง กวนกับยาดำ^๙ ๓ บาท ปั้นเม็ดเท่าเม็ดคพุทรารับทานถ่ายกระษัยทุกชนิดแล ๓๑๐

ยาเลิศฤาชา

๑ จะกล่าวถึงยาเลิศฤาชา^{๑๐} ชื่อมหาจิตพราธิคุณ แก่กาลจับใจจิตพิชเชื่อมฉุน เชื่อมมินกรุ่นไม่ลืมตา ลิ่นแข็งคางแข็ง ลิ่น เรียกไม่ได้ยินลื่นสมประดี จัตุตมลมทั้ง ๔ กภาพลึงคลีจับหัวใจ ให้มัวมันคินยังรุ่ง ครั้นพวยพุ่งรุ่งแสงใส ค่อยเจรจาทออกมาได้ แล้วจับไปดังก่อนมา เร่งแก้กาพภายใน อยานอนใจเร่งกรอกยา จะฟื้นมาเหมือนยังหมาย ใช้นั้นพิชสำคัญ เมื่อจับนั้นไม่รู้กาย แน่นิ่งตายแก้ไม่ทัน เร่งทำยานี้ไว้แก้กัน ให้เอาจันทน์ทั้ง ๒ สีสัน ดอกพิกุลนั้นเนรภูษี พิศนาศาสตร์ ระย้อมมีรากไคร้เครือ

^๖ ชื่อโรคชนิดหนึ่ง มี ๒ ชนิด คือ ไข้กำเดาน้อยและไข้กำเดาใหญ่ ๑. ไข้กำเดาน้อย มีอาการไข้ ปวดศีรษะ ตัวร้อน นัยน์ตาแดง ไอ ให้อาเจียน เบื่ออาหาร และนอนไม่หลับ เป็นต้น ๒. ไข้กำเดาใหญ่ อาการคล้ายกับไข้กำเดาน้อย แต่รุนแรงมากกว่า มีเม็ดผุดขึ้นตามร่างกายเป็นเม็ดเล็กๆ สีแดง คัน มีอาการไอ เสมหะและเลือดออกทางปาก จมูก ปวดเมื่อยตามตัว และอ่อนเพลีย.

^๗ โกรฐทั้ง ๕ หรือเบญจโกรฐ คือ พืชสมุนไพร ๕ ชนิด ได้แก่ โกรฐหัวบัว (โกรฐบัว) โกรฐสอ โกรฐขมา โกรฐเชียง และโกรฐจุฬาลัมพา (โกรฐจุฬาลำพา).

^๘ เทียนทั้ง ๕ (เบญจเทียน) พืชสมุนไพร ๕ ชนิด ได้แก่ เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก และเทียนตึกแดน.

^๙ ยาดำเป็นยาที่แข็งเป็นก้อน มีสีแดงน้ำตาลจนถึงดำ เปราะ ผิวมัน ทึบแสง รสขมเหม็นเบื่อ ขวนคลิ่นใส่อาเจียน กลิ่นฉุน ยาดำได้จากกรดดีบัว ทางจรเข้บริเวณส่วนโคนใบที่อยู่ใกล้กับผิวดิน จะมีน้ำยางสีเหลืองที่อยู่ระหว่างผิวนอกของใบกับขั้ว ไหลออกมา รวบรวมน้ำยางสีเหลืองใส่ภาชนะ นำน้ำยางสีเหลืองที่รวบรวมได้ไปเคี่ยวด้วยไฟอ่อนๆ จนข้นเหนียว แล้วผึ่งแดดให้แห้ง จะแข็งกลายเป็นก้อนสีดำ.

^{๑๐} บรรยายเป็นร้อยกรอง แต่กลอนไม่ลงสัมผัส จึงไม่ได้จัดหน้าแบบกลอน (ผู้ปริวรรต).

กฤษณาเจือขอนดอกป่า กระลำพักหุ้มหากาฬ หวายตะมอยพลอยหวายตะค้า บัญญาคุมชะเอมหวาน โกฎสุจจุฬาลำพาทาน โกฎเชียงกาลหัวบัวมา ทั้งพุ่งปลาเป็นห้าแฉง ดอกมะลิแห้งแลบัวหลวง ยาทั้งปวงซึ่งเท่ากัน สรรพยาทั้ง ๒๓ นั้น ตำผงพลันแล้ว จึงบด แทรกชะมดพิมเสนมา น้ำมาลา^{๑๑}เป็นกระสาย ปั้นเม็ดไว้บีบแบนแสด เหมือนยังเม็ดแป้งหอมมา ตากในร่มลมพัดพัดพาทมาดแห้งแต่อบยา เอาควันเทียนอบ หอมตรลบขึ้นนาสา แก้กาฬจับหัวในนา น้ำมะพร้าวอ่อนมา ยาละลายกรอกเร็วพลัน แก้กาฬสังคสี จัตตุนี่ละลายน้ำจันทน์ กินก่อนพลันน้ำขาวข้าว ยานี้เล่าอย่าดูหมิ่น มีสินจ้างจึงให้กิน อย่าดูหมิ่นซึ่งคุณยา อสรพิษฤทธิ์แก้ลวกกล้า น้ำสุราแทรก^{๑๒}กินหาย ฝีกาฬร้ายขึ้นในคอ การบูรหนอพิมเสนแทรกส่ง ลงกล้องเป่า ๒-๓ ที ด้วยยานี้ เห็นคุณพลัน ยานี้เลิศสำคัญ ดีค่านั้นแสนตำลึงทอง ฯ๑๐

ยาเพชรอาวูร

๑ จะกล่าวถึงยาเพชรอาวูร^{๑๓} ดีที่สุดเลิศศักดิ์ดา แก้มจุกเสียดแตกขึ้นมา แพบชีวาจะอาสาสัตย์ ลมอัมพฤกษ์ร้ายสำคัญ พัดป่วนปั่นกำเร็บแรง จุกเสียดแทงตื่นร้องคราง แพบวายุวงม้วยสังขา เร่งทำยากินตัดลม บอระเพ็ดขมหันจัดแจง ผักแพวแดง ที่อย่างดี ชิงดีปลีพริกไทยนั้น อีกลูกจันทน์แลดอกจันทน์ กระเทียมนั้นปอกแต่เนื้อ แล้วเอาเกลือมาอีกเล่า ยาทั้งนั้นเล่าเอา เสมอภาค เทียนดำมากเอาห้าส่วน ตำประมวลเข้ากันมา น้ำสุราเป็นกระสาย ยาละลายกรอกเร็วพลัน ครุหนึ่งนั้นหายทันที รอดชีวีไม่ตายแล ฯ๑๑

ยาบาทกฤษและบาทยักษ์

ยาบาทกฤษและบาทยักษ์	ราคาหนักซึ่งทองอย่าปองขาย
แต่แก้ไข้คนให้ฟื้นตาย	จะนับหลายสิบแล้วโดยประมาณ
อาจารย์จึงชี้แจงแจ้งเจตน์	ให้เห็นเหตุแพทย์พันธุในสัณฐาน
แรกเกิดบาทกฤษทำผิดการ	อยู่สำราญสี่เส้นดั่งสีคราม
ถ้าเป็นบาดทะยักหนักอย่างอื่น	เมื่อเดินยืนย่ำเหยียบในป่าหนาม
ถูกเสี้ยนยอกหรือหอกดาบก็ตาม	ถ้านิ่งความเอาไว้หลายราตรี
เป็นเกาะเหมือนหนึ่งบาทกฤษ	ถ้าแพทย์พิศเป็นทางอย่าห่างหนี
อย่าสงสัยสันนิบาตปีศาจนี้	ครั้นถึงที่สามวันจะบรรลัย
ตำรับท่านให้หุงชี้ฝิ่งปิด	จึงขับพิษสารพัดไม่ตัดสย
กะเบากระเบียนการบูรจัญญใจ	ผิวไม้ไผ่เทียนแดงและเทียนดำ
โกฎกระดุกพุ่งปลาอากาศ	ลิ้นทะเลงประจักษ์หัวลิงขำ
พรรณผักชีแมลงชี้สาบสมุดดำ	อีกทั้งน้ำประสมทองนิเทศดี
ลูกผักกาดกัญชาฝายหอยขม	เบี้ยอีแก่น้ำนมนางเสื่อสี
เม็ดมะขามในราชพฤกษ์ดี	เป็นยาเย็บเจ็ดสำเร็จการ
ควัหมดบดไว้อย่าให้เหลือ	แมนมเสื่อนี้ใส่ประสมประสาน

^{๑๑} น้ำดอกไม้.

^{๑๒} เพิ่มขึ้น เดิม ปนเพิ่ม.

^{๑๓} บรรยายเป็นร้อยกรอง แต่กลอนไม่ลงสัมผัส จึงไม่ได้จัดหน้าแบบกลอน.(ผู้ปริวรรต)

ใส่น้ำมันงาตำเมื่อทำการ	เอาฝิ่นพานพาดกระดาดไทย
จึงเอายาทาทับลงที่หลัง	แทงหนังด้วยเข็มให้เลือดไหล
เปลือกกะกอกต้มชะปะสะไป	ใบกลอยใส่กระบอกไฟใส่แผลคน
ถึงเกทหมาบ้ำอันสาหัส	ถ้ามั่นกัดแก้หายมาหลายหน
ให้ทำเหมือนตำรับไม่อัจน	จงปิดตันยาควัที่ตัวดี
จึงแล่นชานไปประทานให้พิชหาย	ก็กลับกลายเป็นเชื้อมินมาคืนที่
ครั้นชกหยุดสุดสมประฤดี	ครั้นถึงที่แล้วจึงถ่ายให้กายเบา
ชี้เหล็กทั้งห้าโอบะกากับตองแตก	กระสายยาทกรยาตำเหมือนคำเขา
อย่าประมาทหลบหลู่ดูเบา	พระครูเฒ่าแก้หายหลายคนเออ ๗๑๐

ยาครู

สิทธิการิยะ จะเกล่ายาครู ฤๅ แก้ม ๕๐๐ จำพวก ดีพลุ่งดีเตือด ลมบาทจิต เป็นบ้าเสียใจ หาสติมิได้ แก่ไขกระดูก ทำต้องคุณคนแลคุณผี แลผีชะมบ ผีปอบก็ดี ให้ทำยานี้รับประทาน ท่านให้ปรุง ชิง ๑ กระชาย ๑ โพล ๑ กะทือ ๑ หัวหอม ๑ หัวกลังกา ๑ แผลกหอม ๑ ว่านทางช้าง ๑ มะไฟเดือนห้า ๑ เอื้องเพ็ดม้า ๑ ใบโคนดินสอ^{๑๔} ๑ สมอเทศ ๑ สมอไทย ๑ รากตองแตก ๑ ผักแพวแดง ๑ สมอพิเภก ๑ เปลือกมะขุม ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ เปลือกกุ่มน้ำ ๑ เปลือกกุ่มบก ๑ ผิวมะกรูด ๑ เอาเสมอภาค ตำผง ปั่นเม็ด ละลายสุราก็ได้ น้ำร้อน น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำส้มจุก ทำแล้วให้เอาไปเสกในอุโบสถให้ได้ ๑๐๙ เสกด้วยพุทธคุณถอยหลัง^{๑๕} แก้วตีสี่ดวง ๕๐ จำพวก แก่นิว แก่หอบ หาแรงมิได้ ให้อ่อน ให้สะท้านหนาว ลมจักชกเท้าและมือ งอ ลมจับนิ่งแน่น ลมชักหลังแอน ลมชักตัวแข็ง ลมชักน้ำลายฟูมปาก ลมหนาวหนาวเรอ ร้องรำทำเพลง ลมนอนไม่หลับ ลมบ่นบ้า ว่านั่นว่านี่ บ่นยังรุ่งยังค่ำ ให้คางแข็ง และแก้มสันนิบาต ๙๐ จำพวก แก่เสมหะปะทะคอ แก่หืดไอให้ละลายน้ำฝิ่งหรือน้ำอ้อยแดง ยานี้ดูน้ำกระสายให้ควรแก้โรคเทอญ เมื่อเสกเครื่องบูชาเอาบายศรีปากชาม ขนมต้มแดง ต้มขาว เทียน ๑ ต้น ๑ บาท ตามถวายพระประธาน เสกวันเสาร์ วันอังคาร แล ๗๑๐

ยาตองสุรา

ยาตองสุรา ฤๅ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ ชิง ๑ แก่นสน ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ครั้งติดไม้ ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ ชะลูด ๑ โกรฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ อบเชยทั้ง ๒^{๑๖} สรรพยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๓ สลึง คำฝอย ๑ บาท ผ่าง ๑ บาท อบเชยถวนอย่างดี ๒ สลึง โสม ๒ สลึง เลือดแรด ๑ บาท ๒ สลึง สมุลแว้ง ๓ สลึง เนระพูสี ๓ สลึง ดองด้วยสุรารัฐบาล ห้ามใช้สุราเถื่อน รับประทานแก้โรคอยู่ไฟไม่ได้ หรือจะไม่ต้องอยู่ไฟก็ได้ แก้ม ๔๐ จำพวก แก่ปวดก็ได้ เป็นยาขับน้ำคาวปลาออกจนสิ้นเชิง คนมีครรภ์และเป็นไข้ห้ามรับประทานยานี้เป็นอันตราย ขับเลือดเน่า เลือดร้าย วิเศษนัก ยาครูที่ใช้มาแล้ว ๗๑๐

^{๑๔} โคนดินสอ เป็นชื่อเรียกในแถบภาคกลาง และจ.จันทบุรี ของต้นคนทีสอ.

^{๑๕} คาลาอิตปิโสถอยหลัง ว่าดังนี้ ติวาคะกะ ไรพุท นังสานุสมะวะเทถาสัต ถิระสามะทัมสะริปู โรตะนุตะอะ ทูวิกะโล โดคะสุ โนปันสัมณะระจะชาวิช ไรพุทสัมมาสัม หังระอะ วาคะกะ โส ปิตติ ๗

^{๑๖} อบเชยทั้ง ๒ พืชสมุนไพร ๒ ชนิด คือ อบเชยเทศ และอบเชยไทย.

ยาแปรไข้ ๔ หม้อ

ยาแปรไข้หม้อที่ ๑

ยาแปรไข้หม้อที่ ๑ รากมะกรูด ๑ รากมะนาว ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ รากก้างปลา ๑ รากคนทา ๑ รากหญ้านาง ๑ รากมะเดื่อชุมพร ๑ รากชิงชี ๑ รากกะพุ่มหลวง ๑ เถาโคคลาน ๑ พญามือเหล็ก ๑ ลูกกะดอม ๑ ก้านสะเดา ๑ หญ้าแพรก ๑ หญ้าปากควาย ๑ ต้มรับประทานไข้ ๆ

ยาแปรไข้หม้อที่ ๒

ยา หม้อที่ ๒ แก้ไข้เมื่อถึง ๗ วัน ให้ปรุงร่งแก่นสน ๑ สัก ๑ สักชี ๑ แก่นขนุน ๑ เท้ายายม่อม ๑ รากมะเดื่อชุมพร ๑ หัวคัล้า ๑ รากหญ้านาง ๑ รากชิงชี ๑ จันทน์ทั้ง ๒ รากฝักข้าว ๑ แสมทั้ง ๒ สมอทั้ง ๓ รากก้างปลาทั้ง ๒ ลูกกะดอม ๑ ก้านสะเดา ๑ บอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ดอกพิบูล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ เกสรบัวหลวง ๑ รากหมาก ๑ รากมะพร้าว ๑ รากตาล ๑ ทางตาล ๑ ขี้เหล็กทั้ง ๕^{๑๗} ราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ยาดำ ๑ แฝกหอม ๑ รากหนาด ๑ รากข้าว ๑ รากคา ๑ หญ้าปากควาย ๑ หญ้าแพรก ๑ ขี้วัว ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ ชะลูด ๑ อบเชยเทศ ๑ ขอนดอก ๑ ยา ๔๕ สิ่งนี้ รวมต้มรับประทานแปรไข้เมื่อ ๗ วันแล ฯ

ยาแปรไข้หม้อที่ ๓

ยา หม้อที่ ๓ แก้ไข้เมื่อถึง ๑๕ วันแล้ว ให้ปรุงร่งลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระจวาน ๑ กานพลู ๑ ดีปลี ๑ จันทน์ทั้ง ๒^{๑๘} กฤษณา ๑ กระจาล้า ๑ สักชี ๑ เทียนทั้ง ๕ โกรฐทั้ง ๕ เกสรทั้ง ๕^{๑๙} หัวคัล้า ๑ หญ้าตีนนก ๑ ลูกกะดอม ๑ เถาหญ้านาง ๑ รากมะแว้งทั้ง ๒ รากมะเขือขึ้น ๑ รากหวายขม ๑ ฝาง ๑ แก่นมะหาด ๑ แก่นปฐู ๑ หัวหมู ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ รากไคร้เครือ ๑ รากไม้รวก ๑ สมุลแว้ง ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ บอระเพ็ด ๑ ลูกขี้กาแดง ๑ ชิง ๑ สมอทั้ง ๓ ยาดำ ๑ ราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ต้มกินแก้ไข้สัปดาห์ชวัน ทุดิยะชวัน ตติยะชวัน ปัญจมะชวัน หายแล ฯ

ยาแปรไข้หม้อที่ ๔

ยา หม้อที่ ๔ แก้ไข้ถึง ๒๐ วัน เอาโกฎทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ กฤษณา ๑ กระจาล้า ๑ ชะลูด ๓ อบเชยเทศ ๑ สมุลแว้ง ๑ ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ มหาสดำ ๑ เกสรทั้ง ๕ กระจวาน ๑ กานพลู ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ จันทน์ทั้ง ๒ สมอทั้ง รากชะพลู ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ ชิง ๑ ดีปลี ๑ สะค่าน ๑ ต้มแก้ไข้ ๒๐ วันล่วงแล้ว ถ้าจะให้ระบาย เต็มยาดำ ๑ ฝักราชพฤกษ์ ๑ ระบายธาตุแล ฯ^{๒๐}

ยาหม้อแก้ไข้ ๔ ยาม

ยามต้น

สิทธิการิยะ จะกล่าวยาแก้ไข้กำเริบ คือยามต้น ไข้เกิดแต่เสมหะ ให้ปรุงตรีผลา ๑ ฝักราชพฤกษ์ ๑ ใบเมฆา ๑ ก้านสะเดา ๑ ยาดำ ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ แพทริกเกลือรับประทานจำเพาะไข้ยามต้นพิกัดเสมหะ ฯ

^{๑๗} เบนจี้เหล็ก ส่วนทั้ง ๕ ของขี้เหล็ก ซึ่งเป็นพืชสมุนไพร ประกอบด้วยต้นขี้เหล็ก แก่นขี้เหล็ก รากขี้เหล็ก เปลือกขี้เหล็ก และใบของต้นขี้เหล็ก.

^{๑๘} จันทน์ทั้ง ๒ พืชสมุนไพร ๒ ชนิด คือ จันทน์แดง และจันทน์ขาว.

^{๑๙} เกสรทั้ง ๕ คือ ดอกบุนนาค ดอกบัวหลวง ดอกสารภี ดอกพิบูล และดอกมะลิ.

ยาม ๒

ยาม ๒ ใช้พิภักดิโลหิต ให้ปรุงมะตูมอ่อน ๑ จันทน์หอม ๑ หัวหมู ๑ หญ้าตีนนก ๑ เปลือกโมกมัน ๑ ชিংแห้ง ๑ ฝักราชพฤกษ์ ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ รับประทานแก้ไข้โลหิตกำเริบเมื่อยาม ๒ แล ฯ

ยาม ๓

ยามที่ ๓ ใช้พิภักดี ให้ปรุงชিংแห้ง ๑ จันทน์หอม ๑ หัวหมู ๑ จุกโรหิณี ๑ สมอพิเภก ๑ โกฎจุฬาลัมภา ๑ หญ้าตีนนก ๑ ลูกกะตอม ๑ รากเสนียด ๑ ฝักราชพฤกษ์ ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ แก้ตีกำเดากำเริบเมื่อยามที่ ๓ แล ฯ

ยาม ๔

ยาม ๔ ใช้พิภักดีตามันกำเริบ ให้ปรุงสมอไทย ๑ รากชะพลู ๑ จุกโรหิณี ๑ ดีปลี ๑ ชিংแห้ง ๑ เมล็ดผักชี ๑ สมุลแว้ง ๑ ผลเร็ว ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ รับประทานแก้ลมกำเริบเมื่อยามที่ ๔ แล ฯ^{๑๐}

ยาหม้อแก้ไข้กำเริบ

ยาหม้อแก้ไข้กำเริบเป็นเอกโทษ ในเมื่อยาม ลม กำเดา เสมหะ ประชุมกันกำเริบเป็นโทษต่างๆ ให้ปรุงชিং ๑ บาท ๒ สลึง ลูกกะตอม ๑ บาท ๑ สลึง มะตูมอ่อน ๑ สลึง จันทน์หอม ๑ สลึง สมอเทศ ๓ สลึง สมอพิเภก ๓ สลึง แฝกหอม ๓ สลึง เมล็ดผักชี ๑ สลึง หัวหมู ๑ สลึง รากเสนียด ๑ สลึง บอระเพ็ด ๑ สลึง สะค้าน ๓ สลึง เปลือกมะกอลำตัน ๑ สลึง ลูกมะค่าตีควาย ๑ สลึง เนื้อฝักราชพฤกษ์พอควร ต้ม ๓ เอา ๑ แก้ไข้ตั้งเก่ามา แก้ไข้จับวันเว้นวันก็ได้ ฯ^{๑๑}

ยาชื่อหอมลมกาล

ยาชื่อหอมลมกาล ให้ปรุงโกฐทั้ง ๙^{๑๒} เทียนทั้ง ๕ ชิง ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระจวาน ๑ กานพลู ๑ จันทน์ทั้ง ๒ จันทน์ชะมด ๑ ชะลูด ๑ ขอนดอก ๑ (สิ่งละ ๑ สลึง) แฝกหอม ๑ ลูกผักชี ๑ ว่านน้ำ ๑ พิภูล ๑ บุนนาค ๑ สารภี ๑ บัวหลวง ๑ มะลิ ๑ ใบหนาด ๑ ใบสันพร้าวหอม ๑ (สิ่งละ ๓ สลึง) หัวเปราะ ๑ บาท ๓ สลึง กฤษณาอย่างดี ๑ บาท ๑ สลึง อบเชยญวน ๑ สลึง พริกหอม ๑ บาท พริกหาง ๑ บาท ใบพิมเสน ๒ สลึง ชะมด ๒ สลึง พิมเสนอย่างดี ๒ สลึง ตำผง เอาน้ำจันทน์หอมเป็นกระสายบัดปั้นแท่ง แก้ไข้เพื่อลมกองละเอียดต่างๆ ฯ

แก้ลมปลายไข้ เอาจันทน์หอมฝนด้วยน้ำร้อนแทรกพิมเสน การบูร น้ำดอกไม้เทศ ละลายรับประทาน,,

แก้ลมจับนิ่งแน่น ไม้รู้สีกตัว ละลายสุรา แทรกพิมเสนการบูรรับประทาน,,

แก้วิงเวียนน้ำขำหรือน้ำขิงแทรกการบูร,, แก้ไข้ปวดท้อง เอาน้ำ ๑ อบเชยเทศ ๑ ฝนด้วยน้ำร้อนละลายยาแทรกพิมเสนรับประทาน,,

แก้ไข้แกมชาง น้ำจันทน์หอม ฝนด้วยน้ำดอกไม้เทศ ละลายยาแทรกพิเสนกวาด,,

แก้ชางธรรมดา ละลายสุราหรือน้ำมะนาวแทรกเกลือกวาด,,

แก้ท้องเดิน เอาเปลือกแคฝกกับน้ำปูนใสหรือน้ำฝาดๆ ละลายยา,,

^{๑๐} โกฎทั้ง ๙ (เนาว์โกฐ) พืชสมุนไพร ๙ ชนิด คือ โกฎหัวบัว โกฎสอ โกฎเขมา โกฎเชียง โกฎจุฬาลัมพา โกฎกระดุก โกฎก้านพร้าว โกฎพุงปลาและ โกฎชฎามังสี (หรือโกฎจุฬารส).

แก้อเอายาอินตัน ๒ เม็ด ยาหอมนี้ ๒ เม็ด ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือ การบูรกวาดคอหอย,,
 แก้อาเจียน เอาลูกยอเผาไฟบีบเอาน้ำ แทรกพิมเสนการบูรละลายยารับประทาน,,
 แก้อะอืด แวนกยูง ๑ พิมเสน ๑ สุราครึ่ง น้ำร้อนครึ่ง ละลายยารับประทานแล,,
 แก้อาซึกเอาแมลงมูมตายซาก ๗ ตัว แทรกการบูร น้ำมะนาว เกลือ กวาดหาย,,
 แก้อบิดปวดท้องเหลือกำลัง เอากะทือเผาไฟให้สุก ฝนลงในน้ำปูนใส แทรกยาฝิ่นรับประทาน แลยาครุ ฯ๑

ยาแก้ไข้ให้ร้อน

อนึ่ง ถ้าไข้ให้ร้อนตั้งหมาหอบแดด มันให้ร้อนเหลือกำลัง เพราะใช้นั้นเกิดกาฬขึ้นในอก มันยังไม่ผุดออกมา ถ้าหมอละลายจะแก้ เอาพญารากดำ ๑ ไคร้เครือ ๑ ลูกมะคำดีควาย ๑ รากหางนกิ้ง ๑ เปลือกส้ม น้ำดา ๑ จันทน์ทั้ง ๒ พิศนาศน์ ๑ ระย้อม ๑ เจตพังคี ๑ มหาสติ ๑ ว่านกีบแรด ๑ ว่านร้อนทอง ๑ สามร้อยราก ๑ เขากวาง ๑ งาช้าง ๑ หน่อแรด ๑ เขากูย ๑ เนรพูสีเทศ ๑ รวมทำแห้งไว้ ฝนละลายน้ำข้าวข้าวรับประทาน กานั้นมันจะผุดออกมา แล ฯ

ถ้ามันผุดออกมาแล้วจงทำยานี้กิน เอาดีบแต่ทั้ง ๒ สีหวดทั้ง ๒ รากกะพุ่มขี้หมู ๑ รากไคร้เครือ ๑ รากพิกุล ๑ รากปลาไหลเผือก ๑ รากพุงแก ๑ สะค่าน ๑ รากมะกอก ๑ รากผักข้าว ๑ หัวคล้า ๑ จันทน์ทั้ง ๒ รากหางนกิ้ง ๑ รากกะทิงหมาบ้า ๑ หัวผักหนาม ๑ ทำผงก็ได้ ต้มก็ได้ ทั้งกินทั้งพ่น ฯ

ถ้ามันผุดออกมาเห็นเป็นหัว ให้เอาใบลำโพง กาสลัก ๑ ใบมะเดื่อ ๑ ใบคราม ๑ บดเอาน้ำทาหัวมัน ฯ

ถ้าหัวมันแตกออก จึงเอาน้ำมันหมู กับดีปลาช่อน ขยี้กับน้ำยา ๓ อย่างนั้นทาหาย ฯ๑

ยาช็อกล่อมานางนอน

ยาช็อกล่อมานางนอน ให้ปรุงโกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๙^๑ รากไคร้เครือ ๑ เกสรบัวน้ำทั้ง ๕ ขอนดอก ๑ ซะเอมเทศ ๑ น้ำประสานทองสะตุ^๒ ๑ (สิ่งละ ๑ บาท) หล้าฝรั่ง ๑ สลึง หล้าเกล็ดหอยเทศ ๑ สลึง ชะมดเข็ด ๑ สลึง อำพันทอง ๑ เพื่อพิมเสนอย่างดี ๒ สลึง รวมบดทำแห้ง น้ำกระสายรดด้วยน้ำดอกไม้เทศ ทำเม็ดแล้วตากไว้ในร่ม แห้งแล้วใส่ขันสัมฤทธิ์ อบฟันเทียน แก้ไข้ได้ทั้ง ๓ ฤดู แก้ไข้ให้ร้อนนัก ละลายน้ำดอกไม้เทศ แทรกพิมเสน หรือน้ำดอกมะลิสดก็ได้ ถ้าไม่หยุดต้องทั้งกินทั้งพ่น แต่ถ้าจะใช้พ่น ใช้น้ำดิบ ไม่ต้องใช้น้ำสุก ถ้าให้กินต้องใช้น้ำสุก แต่ห้ามใช้น้ำฝนเป็นอันขาด แก้ไข้เชื่อมซิมเอากฤษณาตามตำเอาน้ำละลายยานี้ ๕ เม็ด รับประทาน ๑ ครั้งก่อน ถ้ายังไม่หายให้อีกครั้งหนึ่งเอา ๓ เม็ด แล้วแพทย์จึงพิจารณาดูไปก่อน ถ้าเห็นว่าค้อยังชั้วก็ให้หยุดเสีย อย่าให้หลายหนจะไม่นอน,,

ถ้านอนไม่หลับ เอารากกัญชามาต้มเอาน้ำละลายยา ๕ เม็ด แทรกพิมเสน ถ้ายังไม่หลับให้กินอีกครั้ง ๑ เอาแต่ ๓ เม็ด,,

^๑ เทียนทั้ง ๙ (เนาวเทียน) พิษสมุนไพรร ๙ ชนิด ได้แก่ เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตักแตน เทียนยาวพานี เทียนสัตตบุษย์ เทียนตากบ เทียนเกล็ดหอย.

^๒ สะตุ คือ วิธีการทำให้ตัวยามีฤทธิ์อ่อนลง หรือฆ่าพิษให้ลดลง หรือแปรรูปให้เป็นยาบริสุทธิ์ มีฤทธิ์มากขึ้น การสะตุน้ำประสานทอง เอาน้ำประสานทองใส่หม้อดิน ตั้งไฟจนละลายฟูขาวทั่วกันดีแล้ว ยกออกจากไฟ นำไปใช้ปรุงยาได้.

ถ้าไข้ไม่มีกำลัง เอาข้าวตากคั่วแช่น้ำท่าเจือน้ำดอกไม้สด แทรกชะมดพิมเสนรับประทานมีกำลัง,,

แก้กระหาย เอน้ำร้อน แทรกขมิ้นทสรละลายยาแทรกหญ้าฝรั่นพิมเสนรับประทาน ถ้าไม่หายเอาเม็ดมะกอกเผาไฟ ๑ ข้าวตากคั่วแช่น้ำ ๑ รากขัตมอน ๑ ใส่แช่น้ำข้าวตากลงด้วยกันละลายยารับประทาน แก้บิดตัวร้อน เอาหมากดิบฝนด้วยน้ำปูนใสละลายยารับประทานแล ถ้าตมูกเลือด เอาทับทิมทั้ง ๕ มาต้มเอาน้ำละลายยารับประทานหยุด ยานี้ท่านให้พิจารณาดู กระสายให้ควรแก้ไข้ให้เกิด แก้ได้มากนั้แล ฯ๑๐

ยาประสะจันท์

ยาประสะจันท์ ให้ปรุงเม็ดผักกาด ๑ เม็ดผักเสี้ยนไทย ๑ จันท์เทศ ๑ จันท์นะนา ๑ จันท์แดง ๑ กฤษณาอย่างดี ๑ ชะเอมเทศ ๑ หัวหมู ๑ รากขี้กาด ๑ ใบหญ้านาง ๑ เถาหมวกแดง ๑ ทำผงเอาน้ำจันท์เทศเป็นกระสายบดทำแท่ง แก้ไข้ตัวร้อนละลายน้ำจันท์ทั้งกินทั้งพ่น แก้ตัวเย็นน้ำไหลฝนทั้งกินทั้งพ่น แก้ลง^{๒๓}น้ำเปลือกมะเดื่อ หรือแคแดง หรือเปลือกมะตาด ต้ม แก้บิดปวดมวนน้กเอากะทือหมกไฟฝนกับน้ำปูนใส แทรกคิงู พิมเสน ผื่น รับประทาน แก้อาเจียนน้ำลูกยอเผาไฟ บีบเอาน้ำลายยารับประทาน ถ้าไม่หยุดเอาข้าวสุกบั้งไฟให้เกรียมแช่น้ำไว้ เอารากตาล ๑ รากผักชี ๑ รากชุมเห็ดไทย ๑ รากกระทู้นา ๑ กระตุกควายเผือก ๑ ฝนลงในน้ำที่แช่ข้าวบั้งไว้ละลายยารับประทาน ถ้าไข้ครั้งเอารากฝ้ายเทศฝนกับน้ำท่าละลายยากิน ถ้าไม่หยุดเอาใบเงินมาต้ม เอาน้ำละลายยาให้กิน แก้มันมัว เอาใบมะนาวมาต้ม เอาน้ำละลายยากิน ถ้าไม่หยุดเอาใบทองหลางใบมนมาต้มเอาน้ำละลายยากิน แก้กระวนกระวายละลายน้ำข้าวข้าวแทรกพิมเสนกินหาย แก้กระหายน้ำ เอาเม็ดมะกอกเผาไฟ ๑ รากบัวหลวง ๑ แช่น้ำละลายยากินหาย แก้เหื่อเปลือกไข่ไก่ฟัก ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ บดละลายน้ำดอกไมเทศละลายยากิน แก้หอบรากถั่วพุดละลายยากิน ถ้าร้อนในอกละลายน้ำแทรกน้ำตาลทรายกิน ถ้าร้อนข้างนอกละลายน้ำดอกไม้แทรกดินประสิวขาว พ่นแก้ร้อน ถ้าใช้สะอึก เอาเขาควายเผือก ๑ มาดเหลือง ๑ แวนนกยูง ๑ บดผสมกับยามวนเป็นบุหรีสูบ แก้สะอึก แล ฯ๑๑

ยาเม็ดช้อมเทศ

ยาเม็ดช้อมเทศ แก้ไข้สันนิบาต ให้ปรุงสมอทั้ง ๓ ลูกจันท์ ๑ ดอกจันท์ ๑ จันท์ทั้ง ๒ มหาสดำ ๑ ผิวไม้บัง ๑ ว่านกีบแรด ๑ ว่านร้อนทอง ๑ เมล็ดผักชี ๑ ใบมะแว้งทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย ๑ พริกไทย ๑ ชิง ๑ ดีปลี ๑ บดทำแท่งไว้ ถ้าร้อนละลายน้ำจันท์รับประทาน ถ้าไข้จับละลายน้ำขิงต้ม ถ้าอ้าปากมีออกละลายน้ำมะนาวกิน ถ้าชักละลายน้ำตึงเหลื่อมกิน ถ้าไข้สันนิบาตมันจับให้เย็นจงเลือกใช้น้ำกระสายที่ร้อน ถ้าไข้ร้อนจงผ่อนตามน้ำกระสายที่เย็น จงผ่อนตามกับอาการดูตามอาการของไข้เทอญ ฯ๑๒

ยาแก้ไข้ระหายน้ำ

ยาแก้ไข้ระหายน้ำ ผิวในกิ่งมะขาม ๑ ลูกมะคำดีควายเผา ๑ เม็ดมะกอกเผาไฟ ๑ รากบัวหลวงสด ๑ ทางตาลสด ๑ ดินเหนียวแดง ๑ รากคาสต ๑ ข้าวตากคั่ว ๑ แช่น้ำดิบ ให้คนไข้กินแก้ระหายน้ำ ฯ๑๓

^{๒๓} ลง คือ อาการของโรคชนิดหนึ่งคือ โรคท้องเสีย ถ่ายอุจจาระบ่อยๆ.

ยาแก้ไขเหนื่อสันนิบาต(หมอคล้าย)

ยาแก้ไขเหนื่อสันนิบาต ระบายพิษไข้ ตัดจับ ให้ปรุ้งยาห้าราก^{๒๔} ๑ จันทน์ทั้ง ๒ หัวคล้า ๑ รากก้างปลาทั้ง ๒ บอระเพ็ด ๑ ลูกกะตอม ๑ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ชะลูด ๑ ใบมะกา ๑ ราชนพฤกษ์ ๓ ฝัก สารภี ๑ ดอกบุนนาค ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ต้มรับประทานแล ฯ หมอคล้าย ๗๐-

ยาหม้อแก้ไขเหนื่อ รากสาด ฯลฯ (หมอคล้าย)

ยาหม้อแก้ไขเหนื่อ รากสาด สันนิบาต เปลวไฟฟ้า สัมประชวน ปานดำปานแดง ดาวเรือง ประดงมด ประดงแกลบ ครอบบรรดาแก้ไขเหนื่อทุกพันธุ์ แก้พิษภายใน ให้ปรุ้ง รากคนทา ๑ รากฝักข้าว ๑ รากก้างปลาแดง ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ รากสีฟัน ๑ รากเท้ายาม่อม ๑ รากสลอดน้ำ ๑ เชือกเถาเมวก ๑ หัวคล้า ๑ รากของแมว ๑ รากหญ้านาง ๑ รากพุดดอ ๑ รากเถา น้ำนอง ๑ ต้มให้รับประทานแก้ไขเหนื่อ ฯ หมอคล้าย ๗๐-

ยาหม้อชื่อนารายณ์เปลื้องอำพร(หมอเขียน)

ยาหม้อชื่อนารายณ์เปลื้องอำพร ให้ปรุ้งรากมะเขือขึ้น ๑ รากมะอึก ๑ รากขี้กาแดง ๑ รากหญ้านาคา ๑ รากหญ้านาง ๑ รากเท้ายาม่อม ๑ รากคนทา ๑ หัวคล้า ๑ รากปับ ๑ รากมะม่วงเครือ ๑ รากไม้รวก ๑ รากหวายขม ๑ รากมะพร้าว ๑ ราก พุดดอ ๑ รากระงับ ๑ รากชุมเลียงป่า ๑ รากจิงจ้อ ๑ แก่นสน ๑ แก่นมะหาด ๑ แก่นสัก ๑ สักขี้ ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย ๕ แฉ่นลง ๕ พระองค์^{๒๕} บอระเพ็ด ๗ ท่อน ลงด้วยหัวใจพระธรรม ๗ คัมภีร์^{๒๖} ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน รวมปลุกเสกด้วยพุทธคุณ ใส่หม้อต้ม แก้ไขสันนิบาต ตาแดง ตาขาว ตาเหลือง แก้ไขจับ แก้รากสาด สันนิบาต อีต้อแดง ไขเหนื่อ ไขได้ ฯ ยานี้ของหมอ เขียน ฯ หมอคล้ายให้ใช้ดีมาก ๗๐-

ยาหม้อทุเลาตรีโทษ(หมอพุดบางชื่อ)

ยาหม้อทุเลาตรีโทษ หมอพุดบางชื่อ ให้ปรุ้งโกฐทั้ง ๕^{๒๗} เทียนทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒ สมอทั้ง ๓ มะขามป้อม ๑ ผลผักชี ๑ ชะลูด ๑ มะตูมอ่อน ๑ แผลกหอม ๑ ตะไคร้หอม ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระจวาน ๑ กานพลู ๑ กฤษณา ๑ กระจลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ หญ้าตีนนก ๑ ถ้าแพทย์จะให้ระบายไข้จึงเติมยาดำ ๑ เนื้อฝักราชพฤกษ์ ๑ รวม ต้ม ตัดปลายไขเหนื่อ สันนิบาต ตัดปลายปวง ทุเลาตรีโทษ แก้ ๒ คลอง^{๒๘} แก้ปลายไขครั้งตอนปลาย ฯ ของหมอพุด ๗๐- ใช้ คู่กับแก้วมณีโชติ

ยาชื่อหอมเบญจโกฐ

ยาชื่อหอมเบญจโกฐ แก้พิษโลหิต ให้ปรุ้งโกฐทั้ง ๕ ลูกจันทน์เทศ ๑ ดอกจันทน์เทศ ๑ ลูกกระจวาน ๑ กานพลู ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ กฤษณา ๑ กระจลำพัก ๑ เปลือกอบเชยเทศ ๑ เปลือกสมุลแว้ง ๑ แก่นสน ๑ สักขี้ ๑ ชะเอมเทศ ๑ เปราะหอม ๑ สารพัดพิษคั่ว ๑ สมอเทศ ๑ สมอไทย ๑ รากเจตพังคี ๑ พริกไทย ๑ ชิง ๑ ดีปลี ๑ ว่านน้ำ ๑ บอระเพ็ด ๑ หัว

^{๒๔} เบญจโลกวิเชียร รากของสมุนไพรร ๕ ชนิด ได้แก่ รากคนทา รากหญ้านาง รากเท้ายาม่อม รากชิงชี และรากมะเดื่ออุทุมพร.

^{๒๕} คาถาหัวใจพระเจ้า ๕ พระองค์ ว่าดังนี้ น โม พุท ธา ย.

^{๒๖} คาถาหัวใจอิทธิธรรม ๗ คัมภีร์ ว่าดังนี้ ส วิ ธา ปุ ก ย ป.

^{๒๗} โกฐทั้ง ๕ (เนาวโกฐ) พิษสมุนไพรร ๕ ชนิด คือ โกฐหัวบัว โกฐสอ โกฐเขมา โกฐเชียง โกฐจุฬาลัมพา.

^{๒๘} สันนิบาต ๒ คลอง คือ อากาศของโรคป่วง หรืออาหารเป็นพิษ คือทั้งลง(ลงท้อง, ท้องเสีย) และราก(อาเจียน).

หมู ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ สารส้ม ๑ ดอกคำฝอย ๔ บาท รวมทำผง แก้วหอบ แก้วซึก น้ำส้มซ่าเป็น
กระสาย น้ำดอกไม้ก็ได้ น้ำโกฐสอก็ได้ น้ำโกฐกระดูกต้มก็ได้ แก้วพิชโลหิตกำเรียบ น้ำผักเป็ดแดงต้ม แทรกพิมเสนทุกราว ๓๐-

ยาหม้อชื่อนารายณ์ขว้างจักร

ยาหม้อชื่อนารายณ์ขว้างจักร ให้ปรุงบอระเพ็ด ๑ รากเท้าายม่อม ๑ รากมะเขือขึ้น ๑ เม็ดผักชี ๑ ชิง ๑ ราก
สะเดาดิน ๑ ภู้าตีนนก ๑ โภสอ ๑ หัวหมู ๑ ยาทั้งนี้ต้มรับประทาน แก้วส้มประชวน ไซ้รากสาด ไซ้อัดอืดแดง แก้วไ้เหนือ
ทุกชนิด ไซ้จอมประสาท แก้วไ้ร้อนในอกในใจ กระวนกระวาย ไซ้จับยังรุ่งยังค่ำ ไซ้ปวดศีรษะ ไซ้เบื่ออาหาร ไซ้ปวดกระบอกตา
ไซ้จับ ไซ้สะบัดร้อนสะบัดหนาว ยานี้แก้วไ้แต่แรกแต่ ๑-๒-๓ วัน จนถึงส้มประชวน วิเศษนัก ทำผงก็ได้ พิจารณาดูกระษัย
เทอญ ๓๐-

ยาหม้อปิดโศลาทิกุล

ยาหม้อปิดโศลาทิกุล แก้วไ้สันนิบาต บุราณชวนให้ปรุง มะตูมอ่อน ๑ หัวหมู ๑ ลูกกะดอม ๑ กระพังโหม ๑ ตะไคร้
หอม ๑ ชิงแห้ง ๑ สมอทั้ง ๓ มะขามป้อม ๑ ก้านสะเดา ๑ จันทน์ทั้ง ๒ โภสหัวบัว ๑ ต้มรับประทานแก้วไ้สันนิบาต สัมประชวน
บุราณชวน ไซ้ตรีโทษ ไซ้เหื่อออก ไซ้นอนไม่หลับ ไซ้รับประทานไม่ได้ให้แก้ด้วยยานี้ ๓๐-

ยาหม้อชื้อปะโศลาทิวาศ

ยาหม้อชื้อ ปะโศลาทิวาศ แก้วไ้สะท้านร้อน สะท้านหนาว ให้วิ่งหน้าตา ไซ้เพื่อลมกล้า ไซ้ตันฤดู ไซ้หัวลม ตัดต้นไซ้
ให้ปรุงจันทน์ทั้ง ๒ หัวหมู ๑ รากเสนียด ๑ กระพังโหม ๑ มะตูมอ่อน ๑ รากชะพลู ๑ สน ๑ รากอ้ายเหนียว ๑ ผลกะดอม ๑
หญ้าปากควาย ๑ มะขามป้อม ๑ ต้มรับประทานแก้วไ้ตั้งกล่าวมาแล ๓๐-

ยาหม้อตั้งธาตุปลายไซ้

ยาหม้อตั้งธาตุปลายไซ้ บรรดาไซ้ธาตุน้ำพิการและกำเรียบ ให้ปรุงสะค้าน ๑ บาท ๒ สลึง ดีปลี ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๑
บาท รากชะพลู ๒ สลึง ชิง ๑ บาท ๒ สลึง เทียนทั้งห้าสิ่งละ ๑ บาท โภสอ ๑ บาท โภสเขมา ๑ บาท โภสหัวบัว ๑ บาท
แฝกหอม ๑ บาท ชะลูด ๑ บาท อบเชยเทศ ๑ บาท ครั้งติไม้ ๑ บาท เม็ดผักชี ๑ บาท จันทน์ทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท ดอกพิกุล
๑ บาท ดอกบุนนาค ๑ บาท ดอกสารภี ๑ บาท ดอกบัวหลวง ๑ บาท รากหมาก ๑ บาท รากมะพร้าว ๑ บาท รากตาล ๑
บาท รากมะกรูด ๑ บาท รากมะนาว ๑ บาท รากมะปรางหวาน ๑ บาท รากทองหลางหนาม ๑ บาท มะตูมอ่อน ๑ บาท ขมิ้น
อ้อย ๕ แวน ขมิ้นเครือ ๑ บาท ขมิ้นชันสด ๑ บาท ต้มเป็นยาธาตุดูปลายไซ้รากสาด ตัดปลายปวง แก้วบิตตอนปลาย เป็นยาธาตุดู
ปลายไซ้ในธาตุน้ำกำเรียบ ๓๐-

ยาหม้อแก้วบิตปวดมวนน้ก

ยาหม้อแก้วบิตปวดมวนน้ก ทับทิมทั้ง ๕^{๒๙} ใบสะแก ๑ หัวหมู ๑ กะทือ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพลสด ๑ ลูกบิต ๑ ผาง ๑
แกแล ๑ เถาว์ลย์กลด ๑ รากชุมเลียงทั้ง ๒ มะตูมอ่อน ๑ ครั้งติไม้ ๑ เปลือกกะทุมขี้หมู ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ แก้วบิตปวดมวน ถ้า
ไม่หยุดปวด แทรกฝิ่น ๓๐-

^{๒๙} เบลูจทับทิม ทับทิมทั้ง ๕ ได้แก่ รากทับทิม เปลือกหรือต้นทับทิม ใบทับทิม ดอกทับทิม ผลทับทิม.

ยาหม้อแก้เนื้อขาด

ยาหม้อแก้เนื้อขาด ให้ปรุงรังกะอ่อม ๑ เปลือกเพกา ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รากมะเดื่อ ๑ เปลือกแทงทวย ๑ บอระเพ็ด ๑ ลูกกะดอม ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้มให้รับประทานดับพิษไข้เนื้อขาด ๆ แล้วต้มหม้อนี้ให้รับประทาน กำกับคู่กันไปเป็นยาประสานเนื้อ ให้ปรุงรังกะอ่อม ๑ กำมือ รากสลอดน้ำ ๑ รากต่อไส้ ๑ พริก ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก หัวหมู ๑ โคนกระอ่อม ๑ เปลือกเพกา ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บอระเพ็ด ๑ ลูกกะดอม ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน รากพุงดอ ๑ ต้มรับประทานคู่กันไปประสานเนื้อแล ฯ๑-

ยาหม้อชื่อแก้วผลึก

ยาหม้อชื่อ แก้วผลึก แก้วไขเหนือ เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๓ สลึง ดอกจันทร์ ๑ บาท จันทร์ทั้งสองสิ่งละ ๔ บาท แฝกหอม ๒ บาท เถาหญ้านาง ๒ บาท ขอบขะนางแดง ๔ บาท รากชุมเลียงทั้งสองสิ่งละ ๓ บาท หญ้าแพรก ๑ บาท หญ้าปากควาย ๑ บาท ใบมะยม ๑ บาท ใบมะเฟือง ๑ บาท รากหมากทั้ง ๒ ๑ บาท รากมะพร้าว ๒ บาท รากอ้ายเหนียว ๒ บาท ดอกพิบูล ๒ บาท ดอกบุนนาค ๒ บาท ดอกสาระภี ๒ บาท เกสรบัวหลวง ๒ บาท อบเชยเทศ ๑ บาท ต้มรับประทานแก้วไขเหนือ อีต๋อแดง ไขเหนือหัด แก้วพิชและกาพภายใน แก้วไขเหนือกระทำให้ลงท้อง แก้วหัดหลบตมูกเลือดคัดกาพภายใน ยานี้ใช้คู่กับยาหม้อชื่อ แก้วมณีโชติ แก้วตันไช ฯ๑- พระผ่อนให้ ฯ๑-

ยาหม้อชื่อแก้วมณีโชติ

ยาหม้อชื่อแก้วมณีโชติ ให้ปรุงร รากมะอึก ๑ รากชะพลู ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ รากผักเสี้ยนผี ๑ รากขี้กาแดง ๑ ราก มะขามป้อม ๑ รากขัตมอน ๑ รากจิงจ้อ ๑ หัว หัวหมู ๑ สะค่าน ๑ สมอทั้ง ๓ มะขามป้อม ๑ กระดอม ๓ ผล มะตูมอ่อน ๑ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน(เขียนด้วยดินสอดแทรกระหว่างบรรทัด) บอระเพ็ด ๑ จุกโรหิณี ๑ กรุงเขมา ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ ขิงเทศ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ จันทร์ทั้ง ๒ คุณ ๗ ผัก ยา ๒๗ อย่างนี้ ถ้าคนไข้อายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี ไม่ต้องใส่เจตมูลเพลิง รวมต้มให้ รับประทาน แก้ว ๓ ฤดู แก้วปลายไข แก้วขนานวัน แก้วไขเหนือจับเท้าเย็นเพียงเข้าเพียงศอก ๆ หมอคล้าย ฯ๑-

ยาแก้วไขเพ้อคลั่ง

ยาแก้วไขเพ้อคลั่ง ให้ปรุงร สมอทั้ง ๓ รากมะดุก ๑ สน ๑ เทพทาโร ๑ สักขี ๑ รากพุงดอ ๑ โกฎทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ จันทร์ทั้ง ๒ สารส้ม ๑ ยาดำ ๑ ดีเกลือ ๑ ดินประสิวิ ๑ ต้มรับประทานแก้วไขเหนือ ๑๐ จำพวก สันนิบาต ๑๐ จำพวก ฯ๑-

ยาหม้อแก้เลือดเสียต่างๆ(หลวงพ่อชื่น)

ยาหม้อแก้เลือดเสียต่างๆ ของหลวงพ่อชื่น เทียนดำ ๑๐ บาท สารส้ม ๑๐ บาท ดินประสิวิ ๑๐ บาท สักขี ๑๐ บาท แก่นขี้เหล็ก ๑๐ บาท แสมทั้งสองสิ่งละ ๑๐ บาท เถาวัลย์เปรียง ๑๐ บาท แก่นมะตูม ๑๐ บาท แก่นมะขาม ๑๐ บาท ราก มะเขือขื่น ๑๐ บาท รากมะแว้งเครือ ๑๐ บาท ใบมะจั่ว ๑๐ บาท ใบมะนาว ๑๐ บาท(เขียนด้วยดินสอดแทรกระหว่างบรรทัด) ใบมะกา ๑๐ บาท หญ้าไทร ๑๐ บาท ใบไม้ป่า ๑๐ บาท ผาง ๑๐ บาท ช่า ๑๐ บาท สมอทั้งสามสิ่งละเท่าอายุ เลือดแรด ๒ บาท ยาดำพอควรกับธาตุ ต้มรับประทานแก้เลือดครั้งตามสันหลัง อยู่ไฟไม่ได้ ผอมแห้ง ระบุเสีย ให้ต้มยานี้รับประทาน ฯ๑-

ยาแก้เด็กเป็นพุพอง

ยาแก้เด็กเป็นพุพอง ยอดหวายขม ๓ ยอด ใบขนุน ๑ กำมือ ระเบิดทำผง ที่แรกละลายหากับน้ำข้าวเช็ด ที่ ๒ หากับ กะทิ ที่ ๓ หากับน้ำมะพร้าว ฯ๑-

ยาต้มแก้โลหิตตุดุกำเรียบเป็นพิษต่างๆ

ยาต้มแก้โลหิตตุดุกำเรียบเป็นพิษต่างๆ โกรฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ จันทน์ ทั้ง ๒ อบเชยเทศ ๑ สมุลแว้ง ๑ ลูกผักชี ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ แฝกหอม ๑ ลูกกะตอม ๑ หัวหมู ๑ บอระเพ็ด ๑ มะตูมอ่อน ๑ ชะเอมเทศ ๑ สะค่าน ๑ ชะพลู ๑ ดีปลี ๑ ชิง ๑ สมอทั้ง ๓ มะขามป้อม ๑ เกสรทั้ง ๕ กรุงเขมา ๑ แก่นสน ๑ สักชี ๑ รากมะแว้งทั้ง ๒ รากมะอึก ๑ ระย่อม ๑ พิษนาคน์ ๑ รากไคร้เครือ ๑ มหาสดำ ๑ มหาละลาย ๑ โปกพาย ๑ ตุมกาทั้ง ๒ คงคาเดือด ๑ เหมือดคน ๑ เอาหนักสิ่งละ ๒ บาท ต้มกินที่แรกใส่ดีเกลือสตู่ให้ระบายนเสียก่อน ทีหลังไม่ต้องใส่ แก้มสันนิบาตได้ ฯ๑๐

ยาแก้ตานขโมย

ยาแก้ตานขโมย เอาตับไก่ ๑ ตับ ไบทรงบาดาล ๑ พริกไทย ๗ เม็ด กะเทียมหัวเล็ก ๗ กลีบ เกลือ ๗ เม็ด สับให้ละเอียด ผัดให้สุก กินแก้เด็กเป็นตานขโมย พุงโร ร้องกวน แก้กตาเป็นเกล็ดกระดี่ รับประทานแล ฯ๑๐

ยาไฟประลัยกัลป์

ยาไฟประลัยกัลป์ พริกไทยล่อน ๕ บาท ชิงเทศ ๑ บาท ๒ สลึง แก่นแสมทะเล ๑ บาท ๒ สลึง ไพล ๑ บาท แก่นสน ๑ บาท ๒ สลึง กะทือลิง ๑ บาท ๒ สลึง สารส้ม ๑ บาท ๒ สลึง ดินประสิว ๑ บาท ๒ สลึง เจตมูล ๒ บาท เปลือกมะรุม ๑ บาท ๒ สลึง หัวกะเทียม ๑ บาท ๒ สลึง ผิวมะกรูด ๑ บาท ๒ สลึง ดีปลี ๑ บาท ๒ สลึง กระวาน ๑ บาท ๒ สลึง กานพลู ๑ บาท ๒ สลึง รวมทำผง แก้วปัดทองละลายสุรา ถ้าแก้ท้องขึ้นละลายสุราแทรกการบูร ถ้าลงท้องน้ำเปลือกแคต้ม แก้วจุกแตก เอาน้ำร้อนฝนด้วยกะเทียมกรอบแทรกการบูร ถ้าคลอดบุตรใช้สุราเป็นกระสาย ถ้าเป็นลมเปรี้ยวค่าน้ำขิงแทรกการบูร แก้ว สะท้านน้ำเปลือกมะรุมต้ม แทรกการบูร แก้วขบน้ำมะนาว ฯ๑๐

ตำราหุงน้ำมันของท่านวัดสร้อยทอง

ตำราหุงน้ำมันของท่านวัดสร้อยทอง ให้เอาพริก ๑ ชิง ๑ กะเทียม ๑ จุก เปลือกกุ่มน้ำ ๑ เปลือกกุ่มบก ๑ กระชาย ๑ ไพล ๑ เอาแต่น้อย มะกรูด ๒๕ ลูก มะนาว ๒๕ ลูก กระเบียน ๗ ลูก ดินประสิว ๑ น้ำมันงา ๑ หนานาน ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ ถ้วย หุงให้คงแต่น้ำมัน ทาแก้ไข้เรื้อรังตั้งแต่ ๑-๕ ปี ก็ทาหาย ถ้าน้ำมันทามาแล้ว เอน้ำมันอุ่นไฟให้ร้อน เอาดินประสิ่วปรงลง ทาเถิดแล้ว ถ้าเจ็บเอ็นให้งดไว้ ๑-๒-๓ วัน จึงให้ทา ถ้าไม่งดกระดูกจะเคลื่อน ส่วนขี้ไขมันถ้าคนเจ็บพลิกตัวมิได้เอาทาเถิด ถ้าเมื่อยขบเอาข้าวสุกผสมกับกากน้ำมัน ประคบวันเดียวก็เดินได้ ถ้าตีนตายมือตา(ย) แขนลีบขาลีบ เมื่อยขบนอนมิหลับ ทาน้ำมัน นั้นนอนหลับ น้ำมันนี้สารพัดมีคุณมากนักได้เชื่อมามากแล้ว เมื่อจะทำได้ตั้งขวัญข้าวจวงดี จึงประสิทธิ์แล ฯ๑๐

ยากวนมะกรูด

ยากวนมะกรูด ดีปลี ๓ บาท ๒ สลึง พริกไทย ๓ บาท ๒ สลึง สารส้ม ๑ บาท ๒ สลึง ดินประสิว ๑ บาท ๒ สลึง ดี เกลือ ๕ ตำลึง เกลือ ๕ ตำลึง ไพล ๑ ชั่ง มะกรูดต้ม ๓๓ ลูก ยาดำ ๘ บาท กวนให้ละเอียดรับประทานเป็นลูกกลอน ฯ๑๐

ยาทาหัวริดสีดวงอกทวาร

ยาทาหัวริดสีดวงอกทวาร เอาชาดก้อนบดให้ละเอียด ทาให้ครบ ๗ วัน แล้วเอาสบู่ฝักเผาไฟ ละลายน้ำมันยางทา ไปกว่าหัวจะหลุด แล้วต้มยานี้ให้กิน เอาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๒๐ บาท เทียนทั้งห้าสิ่งละ ๑ บาท ผาง ๑ บาท แกแล ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท ดินประสิว ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ดีเกลือ ๑ บาท หัวหมู ๑ บาท ต้มรับประทานแล ฯ๑๐

ยาแก้ริดสีดวงลม

ยาแก้ริดสีดวงลม ให้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ ลงท้อง เอาโพล ๒๐ บาท พริกไทยล่อน ๑๐ บาท เกลือ ๕ ทำเป็นลูกกลอน กินเท่าลูกพุทรา เข้าเย็น แก้ริดสีดวงลมแล ฯ๑๐-

ยาแก้ริดสีดวงตา

ยาแก้ริดสีดวงตา ตาเป็นเม็ดคัน น้ำตาไหล เอาขมิ้นชัน ๑ สลึง บอระเพ็ด ๑ สลึง สารส้ม ๑ สลึง ชี้ครึ่ง ๑ สลึง ตำแช่น้ำฝนหยอดตาแล ฯ๑๐-

ยาดานขโมยเด็ก

ยาดานขโมยเด็ก ท่านให้อาชีพเหล็กทั้ง ๕ ลูกซีกตามอายุเด็กขวบละหน่วย กระเพาะแดงด้วย หัวตะไคร้ ใบมะกา ตูดหมูตูดหมาลากอ่อนๆ ตาลหมอนเอาราก ขมิ้นอ้อยอย่างมา ๗ ขึ้นบ้างๆ ขอบชะนางเอาเถา ไข่นาเอาเปลือก สำโรงอย่าเลือก ทั้งเปลือกทั้งแก่น ผักตลาดหัวแวน แก่นมะเกลือต้นใบ รวมต้มกินแล ฯ๑๐ (กลอน)

ยาแก้ลม

ยาแก้ลม ใบสะเดา ๓ บาท ขิงแห้ง ๒ บาท พริกไทย ๒ บาท ดีปลี ๑ บาท สมุลแว้ง ๑ บาท เกสรบัวหลวง ๒ บาท ชันทศกรเท่ายาทั้งหลาย ทำผงกินกับน้ำผึ้งเข้าเย็นกินหนัก ๑ สลึง ฯ๑๐-

ยานัตถ์แก้ลมต่างๆ

ยานัตถ์แก้ลมต่างๆ พริกไทยล่อน ๑ บาท เปลือกไข่ไก่ฟัก ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท เบี้ยผู้เผาไฟ ๑ บาท ใบหนาด ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท น้ำประสานทอง ๑ บาท รังหมาว่า ๑ บาท ชะเอม ๑ บาท ข่า ๑ บาท อบเชยเทศ ๑ บาท กานพลู ๒ สลึง ขิงแห้ง ๑ บาท พิมเสน ๑ บาท แมงมุมตายซาก ๓๓ ตัว ตำแทรกขะมด นัตถ์แก้ลมสุนทรवाद ลมวาตะภัก ลมวาโยเนานารี ลมเกิดแก่สตรีมีครรภ์ แลออกลูกแล้วก็ดี แก้โลหิตดีขึ้น ทำเภทต่างๆ ดุจดั่งปีศาจ นัตถ์แก้ได้ทุกอันแล ฯ๑๐-

ยาช้อมหาชะมัด

ยาช้อมหาชะมัด ใบระงับ ๑ หญ้าน้ำดับไฟ ๑ ใบบอระเพ็ด ๑ ใบชุมเห็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ทำผงแก้ไข้สารพัดแล ฯ๑๐-

ลักษณะฝีเหนือ

ลักษณะฝีเหนือ มันขึ้นมาตั้งขยุ้มตีนหมา มีพิษไข้ พิษร้าย ถ้าจะแก้ เอารากดินคั่วให้ไหม้ แล้วเอารากหญ้าคามาคำละลายคั้นกับน้ำคร่ำ แล้วเอารากดินคั่วปั่นละลายลง กินกระทั่งพิษแล ฯ๑๐-

ยาฟอกโลหิต

ยาฟอกโลหิต น้ำตาลทราย ๓ หยิบ น้ำกะเทียม ๑ สุรา ๑ ผสมให้กินฟอกโลหิต ฯ๑๐-

ยาผงแก้ริดสีดวงบานทะโรค(แย้ม)

ยาผงแก้ริดสีดวง บานทะโรค เจ้าของชื่อแย้ม ใบสลอดตัน ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบตองแตก ๑ ใบสะตือ ๑ รวมใส่หวดหนึ่ง บดทำผงให้ละเอียด คลุกกับยางส้ม เข้ากินเท่าเม็ดในพุทรา ถ้าลมโรยลงในถ่านรมแล ฯ๑๐-

ยาแก้เหน็บชา(พระยั้ง)

ยาหม้อแก้เหน็บชา ๑

ยาหม้อแก้เหน็บชา ยาดำ ๑ บาท ๑ สลึง การบูร ๒ บาท แกแล ๒ บาท ดีเกลือฝรั่ง ๒ บาท แก่นขี้เหล็ก ๒ บาท ข่า สด ๒ บาท แก่นขนุน ๒ บาท ใบมะกา ๒ บาท เถาวัลย์เปรียง ๔ บาท พริกไทย ๒ บาท ต้มรับประทานแก้เหน็บชา ฯ๑-

ยาหม้อแก้เหน็บชา ๒

ยาหม้อแก้เหน็บชา เอาดีเกลือ ๒ สลึง เกลือสินเธาว์ ๒ สลึง ดีป्ली ๒ สลึง พริกไทย ๒ สลึง การบูร ๒ สลึง ขิง ๒ สลึง มะกรูด ๓ ลูก สลัดได ๒ สลึง ไพล ๒ สลึง มหาหิงค์ ๒ สลึง ยาดำ ๒ สลึง ต้มกินแล ฯ๑-

ยาหม้อแก้เหน็บชา ๓

ยาหม้อแก้เหน็บชา เอาเขาควายเผือก ๑ กระดุงเกลืออม ๑ มะค่าไก่ทั้ง ๕ ขี้เหล็กทั้ง ๕ เถาวัลย์เปรียงทั้ง ๕ มะกา ทั้ง ๕ มะตูมทั้ง ๕ ราชพฤกษ์ทั้ง ๕ เถาคันแดง ๑ แสมทั้ง ๒ ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ พริกไทย ๔ บาท ต้มรับประทานแล ฯ๑-

ยาแก้บวม ๕ ประการ(พระยั้ง)

ยาแก้บวม ๕ ประการ พริกไทย ๑ บาท จิงจ้อ ๑ บาท สมอเทศ ๑ บาท เจตมูล ๑ บาท เปล้าทั้ง(สอง)สิ่งละ ๑ บาท รากสลอด ๒ บาท ขิงแห้ง ๕ บาท สลัดได ๑ บาท มหาหิงค์ ๑ บาท การบูร ๑ บาท หัสศุณเทศ ๑ บาท สมอไทย ๑ บาท ลูก มะขามป้อม ๑ บาท เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ บาท ดิจระเข้ ๑ สลึง ดิตะพานน้ำ ๑ สลึง ดิงูเห่า ๑ สลึง ให้ต้มรับประทาน แก้บวม ๕ ประการแล ฯ๑-

ยาต้มรุมูตรและน้ำเหลือง(พระยั้ง)

ยาต้มรุมูตร และน้ำเหลือง รากต่อไส้ ๓ บาท รากมะตูม ๓ บาท หัวสับปะรด ๓ บาท พริกไทยดำ ๓ บาท ขิงสด ๓ บาท ไพล ๓ บาท สารส้ม ๑ บาท ๒ สลึง ดินประสีว ๑ บาท ๒ สลึง เกลือสินเธาว์ ๑ บาท ๒ สลึง เนื้อฝักคูน ๗ ฝัก ต้มกิน ฯ๑-

ยาทาแก้บวม(พระยั้ง)

ยาทาแก้บวม เอาไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ว่านนางคำ ๑ ว่านน้า ๑ ใบว่านหางช้าง ๑ ขิงสด ๑ กะทือสด ๑ เปลือกมะรุ่ม ๑ เอาเท่าๆ กัน ใบขี้เหล็กเท่ายาทั้งหลาย การบูร ๓ บาท ๒ สลึง ตำรวมกัน ละลายน้ำส้มสายชู ทาบ้าง ปอกเท้าบ้าง ใส่หม้อ ต้มลมบ้าง แก้เหน็บชา แก้บวมแล ฯ๑- หมดยาพระยั้ง

ยาต้มแก้บวม

๑ ยาต้มแก้บวม ใบมะฝ่อ ๑ ใบพลับพลึง ๑ ใบแพบ ๑ ใบผักบุงรวม ๑ พริก ๗ ขิง ๗ กระชาย ๗ ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ ต้มกินบ้าง รมบ้าง อบบ้าง ฯ๑-

ยาพอกซักลมลง

๑ ยาพอกซักลมลง เอาเปลือกกุ่มทั้ง ๒ พริกไทย ๑ ดีป्ली ๑ กะเทียม ๑ หัวหอม ๑ กระชาย ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ใบ สมอ ๑ เปลือกมะรุ่ม ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ ตำพอกอริฐเผาไฟ แล้วเหยียบ เอาผ้าคลุมหนังตีน แก้ลมขึ้น ฯ๑-

ยาประคบเหน็บชา

๑ ยาประคบเหน็บชา ใบสมอ ๑ ปูนขาว ๑ ใบพลับพลึง ๑ ตำให้ละเอียด เอาผ้าขาวบางห่อต้มทำลูกประคบ ๒ ลูก ที่เหลือจากทำลูกประคบเอามาเกลี่ยแล้วนอนบนยา แล้วประคบเรื่อยไปจนกว่าจะหาย ๓๑๐-

ยาแก้ลูกคันทะบวม

๑ ยาแก้ลูกคันทะบวม เอาเถาวัลย์เปรียง ตำให้ละเอียดห่อผ้า เอาน้ำส้มสายชูใส่ขันตั้งไฟ ชุบลูกยาประคบยุบแล ๓๑๐-

ยาหม้อแก้กระษัย

๑ ยาหม้อแก้กระษัย ทำให้กำลังอ่อนเพลีย ตีนมือขาเหือดซีด ตาเหลือง ปัสสาวะเหลือง เอาแก่นไม้แดง ๑ แก่นปรู ๑ แก่นประคู้ ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ ว่านสากเหล็ก ๑ แก่นสักขี ๑ แก่นขนุน ๑ แก่นไม้สัก ๑ จันทน์ขาว ๑ จันทน์แดง ๑ ฝาง ๑ แกแล ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ เถาคันแดง ๑ กระจาย ๑ หัวหมู ๑ โกรฐสอ ๑ โกรฐเขมา ๑ โกรฐจุฬาลัมภา ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนขาวเปลือก ๑ ข้า ๑ ไพล ๑ รวงแดง ๑ เขม่าเหล็ก ๑ สมุทรทะเล สมุทรสาร ๑ หนังก้อยางละ ๔ บาท ถ้าต้มให้ผู้หญิงกิน ให้เติม คำฝอย ๑ ครั้ง ๑ สมอทั้งสามอย่างละ ๗ ลูก ต้มรับประทานแล ๓๑๐-

ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง

๑ ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง ผักเป็ดแดง ๑ กำมือ จุกหอม ๓ จุก พริกไทย ๗ เม็ด ต้มด้วยสุราครึ่ง น้ำครึ่ง รับประทาน แล ๓๑๐-

ยาแก้โรคบुरुษ

ยาหม้อแก้โรคบुरुษ ๑

๑ ยาหม้อแก้โรคบुरुษ สมุทรทะเล ๔ บาท สมุทรสาร ๔ บาท เถาวัลย์เปรียง ๔ บาท แก่นขี้เหล็ก ๔ บาท หัวหมู ๔ บาท มะคำไก่ ๔ บาท คำฝอย ๔ บาท แก่นลั่นทม ๔ บาท ชุมเห็ด ๔ บาท ถ่านไม้สัก ๕ บาท กระจุกควายเผือก ๕ ตำลึง ข้าว เย็นทั้งสองสิ่งละ ๕ ตำลึง ฝาง ๔ บาท มะพร้าว ๑ ลูก ชันทองพยาบาท ๕ บาท ใบโพธิ์ ๗ ใบ ลง ๕ พระองค์ทุกใบต้ม รับประทานแล ๓๑๐-

ยาหม้อแก้โรคบुरुษ ๒(พระอธิการเขียว)

๑ อีกหม้อหนึ่งให้เอา ข้าวเย็นเหนียว ๒๐ บาท ข้าวเย็นใต้ ๒๐ บาท เถาวัลย์เปรียง ๒๐ บาท ถ่านไม้สัก ๔ บาท ผัก กะขับ ๑ บาท โคนกอะอม ๑ บาท บานไม่รู้โรยขาว ๑ บาท กระจุกควายเผือก ๒๐ บาท ชุมเห็ดโทน ๑ ต้น มะพร้าว ๑ ลูก เงินใส่กันหม้อ ๑ บาท ต้มกินแล ๓๑๐- ยาพระอธิการเขียว

ยาสูบสำหรับโรคบुरुษ

๑ ยาสูบสำหรับโรคบुरुษ เอากะลา ๓ ซีก เผาไฟให้ไหม้ ชาดก้อน ๑ บาท รวมกันเข้าให้ละเอียด ม้วนจุดสูบ ถ้าโรคไม่ ทุเลาเติมชาดก้อนลงอีก ๑ บาท ม้วนสูบแล ๓๑๐-

ยาต้มแผลมีตัวต่างๆ

๑ ยาต้มแผลมีตัวต่างๆ ข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๑๐ บาท รากมะยมตัวผู้ ๑๐ บาท กำมะถัน ๒ บาท กำมะถันเหลือง ๑ บาท ชาดก้อน ๒ สลึง ต้มรับประทาน ๑ ถ้วย เติมน้ำ ๑ ถ้วย หายแล้วตัดรากด้วยยานี้ ข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๒๐ บาท

ขันทองพยาบาท ๒๐ บาท คำฝอย ๔ บาท ฝาง ๔ บาท ถ่านไม้สัก ๒๐ บาท กระดุกควายเผือก ๒๐ บาท รากมะคำไก่ ๔ บาท
ต้มน้ำรับประทานตัดรากแล ฯ๑๐

ยาแปรไข้

๑ ยาแปรไข้ รากคนทา ๑ รากมะพร้าว ๑ รากหญ้านาง ๑ รากมะนาว ๑ รากมะเฟือง ๑ รากน้ำนอง ๑ หัวถั่ว ๑
ยาข้าวเย็นใต้ ๑ หัวหวายขม ๑ หัวหวายลิง ๑ เอาเท่ากัน ต้มน้ำรับประทานแปรไข้ดีแล ฯ๑๐

ยาชื้อมหาสุขารมณ์

๑ ยาชื้อ มหาสุขารมณ์ แก้วไข แก้วหอบ แก้วไขเพื่อลม ใ้ปรุ่ง กระดุกงูเหลือม ๑ กระดุกงูเห่า ๑ กระดุกงูทับสมิงคลา
๑ พิษนาสน์ ๑ กระถ้ำพัก ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ สนเทศ ๑ ชะเอมเทศ ๑ อบเชยเทศ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑
จันทน์ทั้ง ๒ รากหญ้านาง ๑ โกรฐสอ ๑ โกรฐพุงปลา ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกมะกรูด ๑ ดอกมะนาว ๑ ชะลูด ๑ เกสรบัวหลวง ๑
ดอกทานตะวัน ๑ ขอนดอก ๑ ยานี้เอาสิ่งละ ๑ เพื่ออง โกรฐหัวบัวเท่ายาทั้งหลาย ทำแท่งบดด้วยน้ำดอกมะลิสด แทรกขมด
พิมเสนแล ฯ๑๐

ยาธาตุเจริญอาหารและแก้ไข้ให้อาเจียนเบื่ออาหาร

๑ ยาธาตุเจริญอาหารและแก้ไข้ให้อาเจียนเบื่ออาหาร จันทน์เทศ ๑ บาท แก่นสนเทศ ๑ บาท เทพทาโร ๑ บาท
ลูกผักชี ๑ บาท รากแฝกหอม ๑ บาท รากชะพลู ๑ บาท ชิงเทศ ๑ บาท มะตูมอ่อน ๑ บาท หญ้าตีนนก ๑ บาท บอระเพ็ด ๑
บาท ต้มน้ำรับประทานแล ฯ๑๐

ยาหม้อแก้กระษัยและกินบำรุงดินัก

๑ ยาหม้อแก้กระษัย(กระษัย) และกินบำรุงดินัก ชีเหล็กทั้ง ๕ มะคำไก่ ๑ ชิง ๑ บอระเพ็ด ๑ สมอทั้ง ๓ แก่นแสม
ทั้ง ๒ มะตูมอ่อน ๑ แก่นสน ๑ ลูกกะตอม ๑ พญามือเหล็ก ๑ มะขามป้อม ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ หัวหมู ๑ ข้า ๑ ดีปลี ๑
สะค้าน ๑ เจตมูล ๑ ชะพลู ๑ ใบมะกา ๑ ยาดี ๑ รากทองแตก ๑ ราชพฤกษ์ทั้ง ๕ ต้มน้ำรับประทานแล ฯ๑๐

ยาแก้บวมต่างๆ(หมอทอง)

๑ ยาแก้บวมต่างๆ จากตำรับหมอทอง ยาแก้พิษบวมเอาใบชีเหล็ก ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ แป้งข้าวหมาก ๑ ปูนขาว ๑ บด
ทาไล่พิษบวมแล ฯ

ยาแก้บวมทั้งตัว เอาใบทองหลางใบมน ๑ ใบกุ่มทั้ง ๒ ใบพลับพลึงแดง ๑ ใบหนาด ๑ ใบกะเพรา ๑ ตำละลายน้ำ
มะงั่ว ทาหัวตัวหายแล ฯ

ยาพอกแก้บวม ๕ ประการ บวมเสมหะ บวมกำเดา บวมน้ำเหลือง บวมลมกระษัย บวมเพื่อโลหิต เอาใบรักขาว ๑
ใบลำโพง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ การบูร ๑ ข้าวสารคั่ว ๑ ตำพอกแก้บวม ๕ ประการ ฯ๑๐

ยาสูบแก้ริดสีดวงจุมก

๑ ยาสูบแก้ริดสีดวงจุมก เอามหาหิงค์ กะเทียม บดทากระดากฟางม้วนสูบแล ฯ๑๐

ยากวาดแก้ลมชาง

๑ ยากวาดแก้ลมชาง เอาพริกไทยคั่ว บดกวาดกับน้ำผึ้ง ฯ๑๐

ยาทาหัวริดสีดวง

๑ ยาทาหัวริดสีดวง สารส้มบดชุปสำลีทาแล ฯ๑๐-

ยาธาตุถ่ายกระษัย

๑ ยาธาตุถ่ายกระษัย พริกไทย ๑ บาท ตีป्ली ๑ บาท ชิงแห้ง ๑ บาท สะค่าน ๑ บาท ชะพลู ๑ บาท รากเจตมูล ๑ บาท หัวหมู ๑ บาท ลูกมะตูมอ่อน ๑ บาท ว่านน้ำ ๑ บาท ผักเสี้ยนผี ๑ บาท สมอทั้งสามสิ่งละ ๑ บาท แก่นปฐู ๑ บาท แก่นมะหาด ๑ บาท แสมสาร ๑ บาท แสมทะเล ๑ บาท แก่นขนุน ๑ บาท เถาวัลย์เปรียง ๑ บาท เถาวัลย์เหล็ก ๑ บาท ใบมะกา ๑ บาท ใบมะค่าไก่ ๑ บาท ชี้กาแดง ๓ ผล แก่นชี้เหล็ก ๑ บาท กะทือ ๑ บาท ไพล ๑ บาท กระชาย ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท ข่า ๑ บาท ลูกกะตอม ๑ บาท ก้านสะเตา ๑ กำมือ ว่านเปราะ ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท ราชพฤกษ์ ๕ ฟีก ยาตำ ๒ บาท ต้มให้รับประทานเป็นยาธาตุแก้ในโรคกระษัย ฯ๑๐-

ยาแก้บาดทะยักเรือนไฟ

๑ ยาแก้ลมบาดทะยัก เวลาจะคลอดบุตร และในเรือนเพลิง แก้ลมบาดทะยัก แผลสดก็ได้ ยาหมอนี้แก้หายปรากฏมามากแล้ว ให้เอาโกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ พริกไทย ๑ ตีป्ली ๑ ชิง ๑ ข่า ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ ลูกกะตอม ๑ เจตมูล ๑ ชะพลู ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ แก่นสน ๑ บอระเพ็ด ๑ ว่านน้ำ ๑ ใบมะกรูด ๑ ใบมะนาว ๑ กระเทียม ๑ เอาหนักสิ่งละ ๒ สลึง ยาตำ ๑ บาท เถาวัลย์เปรียงสดหนัก ๑๖ บาท ต้มรับประทานแก้บาดทะยักต่างๆ แก้ใช้สันนิบาต จับเส้นประสาทอาการให้กระตุกทุกข้อ ฯ หมอทอง ฯ๑๐-

ยากวาดซื้อทองเนืองาม

๑ ยากวาดซื้อ ทองเนืองาม สมอไทย ๑ สลึง สมอพิเภก ๑ สลึง ผิวมะกรูด ๑ สลึง มหาหิงค์ ๑ สลึง ขมิ้นอ้อย ๑ สลึง ไพล ๑ สลึง การบูร ๑ สลึง เกลือสินเธาว์ ๑ สลึง ใบสมอทะเลเท่ายาทั้งหลาย ทำผง แก้ป้างน้ำมะกรูด ถ้าจะให้อ่อนกวาดน้ำผึ้ง พิมเสน ดิงเกลือมแทรก ถ้าจะให้ฝายลมกวาดกับน้ำใบกะเพราแทรกเกลือ แก้เลือดเน่าละลายสุราแทรกดิง ถ้าเป็นมูกเลือดละลายน้ำรากชุมเห็ดเทศต้ม ถ้าท้องขึ้นน้ำกะเพรา ถ้าขึ้นน้ำกระพังโหม ถ้าเสียงแห้งน้ำมะนาว ถ้าคอแห้งน้ำชะเอมเทศ แก้ไอแทรกการบูร แก้หอบน้ำดอกไม้ แก้เชื่อมน้ำกฤษณาแทรกพิมเสน ถ้าจะให้ลงน้ำส้มมะขามแทรกดิเกลือ ขางชักกวาดกับสุรา ฯ๑๐-

ยาแก้เลือดและน้ำเหลืองเสีย

๑ ยาแก้เลือดเลือดและน้ำเหลืองเสีย แก้เหน็บชา แก้กระสายผอมแห้ง ใบมะค่าไก่ ๒๐ บาท ใบมะกา ๒๐ บาท ใบส้มป่อย ๒๐ บาท ใบมะขามไทย ๒๐ บาท ใบมะขามไทย ๒๐ บาท ไพล ๒๐ บาท เกลือ ๑ ขาม มะกรูด ๓๑ ผล ไพลผานแล้วลงด้วย น โม พุ ทธา ย ถ้าไม่มีไพล ขมิ้นอ้อยก็ได้ ถ้าน้ำเหลืองเสีย เต็มยาข้าวเย็นทั้งสองอย่างละ ๑๐ บาท รวมเสกด้วย อิติปิโส ๓ เทียว เอาลงปิบแล้วเสกด้วย ๕ พระองค์ ๗ เทียว ต้มไว้กลางแจ้ง ตากแดด ตากน้ำค้าง ฯ๑๐-

ยาต้มแก้ปอดเป็นพิษ

๑ ยาต้มแก้ปอดเป็นพิษ ให้หอบเหนื่อย เปลือกขี้ไต้ ๑ บาท เถาเอ็น ๑ บาท ดิงตัน ๑ บาท รากทรงบาดาล ๑ บาท รากพิลังกาสา ๑ บาท ใบพญาราบ ๑ บาท ขมิ้นเครือ ๑ บาท แสมทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท ตีป्ली ๑ บาท กำลั้งวัวเถลิง ๑๐ บาท ต้มรับประทาน ถ้าจะให้ถ่ายแทรกดิเกลือพอควรถ่ายแล ฯ๑๐-

ผู้เขียน วันเวลาที่เขียน ๑

นายเห ฟ็องโกสินทร์ แพทย์แผนโบราณชั้น ๒๑ ๒/๕/๒๔๗๕

หน้าปลาย

๑ โหมพุทธยา อาจารย์ อหัง วนทามิ สรรพครู ฯ๑๐

อหัง อันว่าข้าพเจ้านี้ จะได้เริ่มลิขิตจารึก บรรดาสรรพยา อันพระอาจารย์เจ้าท่านกล่าวไว้ในพระคัมภีร์แพทย์ต่างๆ มาลงในนี้ จะได้เป็นทางสะดวกสำหรับข้าพเจ้า ในเมื่อประสงค์จะค้นหา เป็นทางนำมาซึ่งความสะดวก ข้าพเจ้าให้ชื่อสมุดนี้ว่า คัมภีร์ยาเกร็ดแผนโบราณ ขอความประสงค์แห่งข้าจะเป็นแพทย์ จงสำเร็จกิจธุระนั้นเทอญ ฯ๑๐

ผู้เขียน วันเวลาที่เขียน ๒

พระภิกษุเห จงกลณี แพทย์แผนโบราณ,, วันอังคารที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔

ยาหม้อแก้ธาตุทั้ง ๔ แปรเป็นไขเหนียว

(๑) ยาหม้อแก้ธาตุทั้ง ๔ แปรเป็นไขเหนียว ให้ปรุงรชเชือกเถาผวก ๑ หนุ่ยนาง ๑ รากผักเสี้ยนผี ๑ รากมูลกาแดง ๑ ผลกระดอม ๑ สะค้าน ๑ ผลมะตูมอ่อน ๑ หัวหมู ๑ ยาตำ ๑ สรรพยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท ต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้ไขเหนียวสันนิบาต สำปะชวน ถ้ายังไม่ระบายแทรกยาตำได้ ถ้าลงน้กแทรกตึงพอควร แก้ชางขโมยก็ได้ ฯ๑๐

ยาหม้อตัดลมใช้สันนิบาต

(๒) ยาหม้อตัดลมใช้สันนิบาต เทพทาโร ๑ ผลเอ็น ๑ สมอทั้ง ๓ รากเสนียด ๑ รากชะพลู ๑ คนทีสอ ๑ ต้มตัดใช้แก้ใช้ลมกล้าสันนิบาต ฯ๑๐

ยาหม้อแก้ไข้รากลาศ

(๓) ยาหม้อแก้ไข้รากลาศ เอาจันทน์ทั้ง ๒ ทับทิมทั้ง ๕ เกสรทั้ง ๕ รากหมาก ๑ รากมะพร้าว ๑ รากตาล ๑ รากมะกรูด ๑ รากมะนาว ๑ รากมะเฟือง ๑ รากทองหลางใบมน ๑ ขมิ้นชัน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ผลผักชี ๑ มะตูมอ่อน ๑ เปลือกพุทรา ๑ รากมะขบ ๑ เปลือกไม้แดง ๑ ต้มกินแก้ไข้รากลาศ ฯ๑๐

ยาตองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง

(๔) ยาตองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง เถาชิงช้าชาลี ๑ ทะนาน เถาคันแดง ๑ ทะนาน บอระเพ็ด ๑ ทะนาน ฝักขมหนาม ๑ ทะนาน ผลคัดเค้า ๑ ทะนาน เกลือ ๑ ทะนาน มะกรูด ๓๓ ผล ข้าวเหนียวกัญญา ๑ ทะนาน ยานี้รวมดองด้วยน้ำต่าง งวงตาล ๑ น้ำต่างผลสำโรง ๑ น้ำต่างสะแก ๑ ตวงให้ได้ ๓๓ ทะนานเท้ามะกรูด ยานี้เมื่อจะทำให้ระลึกลถึงชีผ้าขาวเจ้าของยา จึงประสิทธิ์แล ฯ๑๐

ยาต้มแก้บวมเท้าแลบวมทั้งตัว

๑ ยาต้มแก้บวมเท้า แลบวมทั้งตัว ใบมะกา ๕ ตำลึง ข่า ๕ ตำลึง ข้าวเย็นเหนียว ๑๐ บาท ข้าวเย็นใต้ ๑๐ บาท ไพล ๓ ตำลึง การบูร ๑๐ บาท ต้มกินดี ฯ๑๐

ยาหม้อแก้กำเดาทับชาง

(๖) ยาหม้อแก้กำเดาทับชาง เปลือกสนพร้าวนางแอ ๑ บาท ไพล ๒ สลึง จันทน์แดง ๑ บาท จันทน์เทศ ๑ บาท ข่า ๑ สลึง สน ๑ สลึง ดอกบุนนาค ๑ บาท เกสรบัวหลวง ๑ บาท พิกุล ๒ สลึง สารภี ๒ สลึง ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ผลกะดอม ๑ สลึง บอระเพ็ด ๑ สลึง ต้มกินแก้ชางจับ ฯ๑๐

ยาแก้เหน็บชาแก้บวม

(๗) ยาแก้เหน็บชา แก้บวม เถาวัลย์เปรียง ๒๐ บาท แก่นขี้เหล็ก ๒๐ บาท แก่นลั่นทม ๒๐ บาท ใบมะกา ๒๐ บาท ข่า ๒๐ บาท ไพล ๒๐ บาท ข้าวเย็นทั้ง ๒ สิ่งละ ๒๐ บาท การบูร ๑๐ บาท ต้มรับประทาน ฯ๑

ยาหม้อแก้บวม ๕ ประการ

(๘) ยาหม้อแก้บวม ๕ ประการ เอารากสารภี ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท ผลผักชี ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ต้มรับประทาน ฯ๑

ยาชุปเหล็กแดงแก้สันนิบาตหน้าเพลิง

(๙) ยาชุปเหล็กแดงแก้สันนิบาตหน้าเพลิง รากคา ๑ รากกล้วยดิบ ๑ รากมะเดื่อ ๑ รากหมาก ๑ รากมะพร้าว ๑ ทางตาล ๑ ยานี้ชุปเหล็กแดง ฯ๑

ยาหม้อแก้ริดสีดวงทวาร

(๑๐) ยาหม้อแก้ริดสีดวงทวาร ต้นปรักทั้ง ๕ ใบนาค ๑ เปลือกมะเดื่อ ๑ ต้มรับประทาน ฯ๑

ยารมหัวริดสีดวง

(๑๑) ยารมหัวริดสีดวง ต้นหนาดทั้ง ๕ หัวบุก ๑ หัวกลอย ๑ กำมะถันเหลือง ๑ ตำผงใส่ไปรมหัวริดสีดวงทวารคู่กับ ยาต้ม ฯ๑

ยาตองแก้ริดสีดวงพอมแห้ง(นายม่อม)

ยาตองแก้ริดสีดวงพอมแห้ง ของนายม่อม แก้อยู่ไฟไม่ได้ และระดูเสีย มะกรูด ๓๓ ผล คำฝอย ๑ บาท ฝาง ๑ บาท ไพล ๑ บาท ขิง ๑ บาท กะทือ ๑ บาท พวงนี้ตากให้แห้ง ดีปลี ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท เถาวัลย์เปรียง ๑ บาท ผักเป็ดแดง ๑ บาท เกลือ ๑ บาท สารส้ม ๔ บาท ส้มมะขามเปียกพอควรคั้นเอาน้ำ แล้วดองน้ำร้อน แก้อโรดตั้งกล่าวมาแล้ว ฯ๑

ยาต้มล้างเลือดอยู่ไฟไม่ได้

๑ ยาต้มล้างเลือดอยู่ไฟไม่ได้ คำฝอย ๒ บาท ฝาง ๒ บาท ยาดำ ๒ บาท สารส้ม ๒ บาท ดินประสิ่ว ๒ บาท สมอไทย ๔ บาท เถาวัลย์เปรียง ๔ บาท เถาคันแดง ๔ บาท ผลคัตเค้า ๔ บาท รากมะดัน ๔ บาท หญ้าไทร ๑๐ บาท ใบส้มป่อย ๔ บาท ใบส้มเสี้ยว ๔ บาท ใบมะกา ๔ บาท ต้มรับประทาน ฯ๑

ยาตานขโมยอย่างดี

๑ ยาตานขโมยอย่างดี ไพล ๒ บาท ขมิ้นอ้อย ๒ บาท ใบมะกา ๒ บาท บอระเพ็ด ๒ บาท ฝักราชพฤกษ์ ๒ บาท พริกไทยล่อน ๒ บาท ดีปลี ๒ บาท ชะพลู ๒ บาท หัวหมู ๒ บาท สะค้าน ๒ บาท ขิงเทศ ๒ บาท ลูกกะดอม ๒ บาท เจตมูลเพลิง ๒ บาท หัวหอม ๒ บาท หัวกระเทียม ๒ บาท ต้มแก้เด็กเป็นตานขโมยดีแล ฯ๑

ยาต้มแก้ซางโจรหรือซางขโมย

๑ ยาต้มแก้ซางโจรหรือซางขโมย สมอทั้ง ๓ ใบมะกา ๑ ขิง ๑ กระเพราทั้ง ๕ ชุมเห็ดทั้ง ๕ ทัพทิมทั้ง ๕ สะแกทั้ง ๕ เทียนตันอย่างดอกเหลืองลูกรวมเอาทั้ง ๕ ต้มรับประทานแล ฯ๑

ยาต้มแก้กระษัย เหน็บชา

๑ ยาต้มแก้กระษัย เหน็บชา ได้ใช้แล้ว เจ้าของว่าดีจริง พริกไทย ๑ ว่านน้ำ ๑ ไพล ๑ ใบมะกา ๑ เปลือกนนทรี ๑ หัวหมู ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บอระเพ็ด ๑ ยา ๙ อย่างนี้ เอาหนักอย่างละ ๒๐ บาท ต้มรับประทานแก้ผอมแห้งก็ได้ กระษัยเหน็บชา ก็ดี ๗๑-

ยาตองแก้เมื่อย แก้งอย แก่เปลี้ย

๑ ยาตองแก้เมื่อย แก้งอย แก่เปลี้ยในโรคกระษัยต่างๆ การบูร ๑ พริกไทยล่อน ๑ น้ำตาลแดง ๑ รวมตำให้ป่น เอาสุราโรง ๔ บาทมาตอง แล้วเอาไปให้พระสวดปัจเจก แล้วรับประทาน ถ้าหายแล้ว เอาลูกขี้กาเท่าอายุ กินถ่ายหายขาด ๗๑-

ยาแก้ขี้เรื้อน

๑ ยาแก้ขี้เรื้อน แก้พยาธิที่เป็นต่างมีตัวให้คัน ดอกจอก ๑ สลัดได ๑ เปลือกเลี่ยน ๑ เอาเท่าๆ กัน ใส่หม้อต้ม แล้วยกเอามารมแผลที่เป็นนั้น แล้วเอาผ้าคลุมไว้ ด้รักษาหายมาแล้ว ๗๑-

ยาตองสุราแก้ฝีมะคำร้อย

๑ ยาตองแก้ฝีมะคำร้อยอย่างตีที่ ๑ ให้เอาเทียนทั้ง ๕ ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท การบูร ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๕ แวน ลงด้วย น โม่ พุ ทธา ย บอระเพ็ด ๓ แวนลงด้วย ม อ อุ รวมโขลกเข้าด้วยกัน แล้วตองสุรา รับประทานหาย ๗๑-

ยาต้มแก้ไข้ครั้นเนื้อตัว

๑ ยาต้มแก้ไข้ครั้นเนื้อตัว หนวๆ ร้อนๆ หล้าแพรก ๑ บอระเพ็ด ๑ เอา ๓ แวน ขมิ้นอ้อย ๓ แวน ขี้วัว ๑ ต้มกินปนกับน้ำเบาดื่อกๆ หายแล ๗๑-

ยาแก้ลมครรทรักษา

๑ ยาแก้ลมครรทรักษา ต้องกินทั้งสองขนาน กินขนานที่ ๑ เสียก่อน ให้ปรุง คือ ไพล ๑ สมอไทย ๑ สมอเทศ ๑ สมอติงู ๑ ชะเอม ๑ ต้มด้วยน้ำมะพร้าวอ่อน ๓ เอา ๑ เมื่อจะกินเสกด้วยคาถา ๑๖ พระองค์ ๓ หรือ ๗ เทียว แล้วทำยาผงขนานที่ ๒ กันต่อไป คือให้ปรุง ยาตำ ๑ เทียนสัตตบุษย์ ๑ เทียนตาตักแตน ๑ ไพล ๕ แวน ลงด้วย น ฯลฯ ย เปลือกผลมะตูมเท่ายาทั้งหลาย ตำเป็นผงละลายน้ำดอกไม้ต่างๆ เมื่อจะรับประทานเสกด้วยพุทธคุณ แล้วรับประทาน ยาทั้งสองขนานนี้ตีที่ ๑ ได้มาจากใต้ดิน แม่เด็กคนใดได้กิน คลอดบุตรง่าย กุมารนั้นมีปัญญาดีมาก แต่ต้องรับประทานยาต้มเสียก่อน อย่าลืมเป็นดีแน่ ๗๑-

ยาต้มแก้กระษัยทางไขเส้น

๑ ยาต้มแก้กระษัยทางไขเส้น สมอทั้ง ๓ สิ่งละ ๑ บาท คุณ ๗ ฝัก ขมิ้นอ้อย ๕ แวน บอระเพ็ดยาว ๑ คีบ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ใบมะกา ๔ บาท ยาตำ ๑ บาท ผลกะตอม ๑ บาท หัวหมู ๑ บาท คนทา ๑ บาท หญ้านาง ๑ บาท ชิงชี ๑ บาท ผ่าง ๑ บาท ชะพลู ๑ บาท แฝกหอม ๑ บาท คำฝอย ๑ บาท หญ้าตีนนก ๑ บาท แก่นสน ๑ บาท จันทน์ทั้งสอง ๑ บาท รวม ๑๙ สิ่ง ต้มรับประทาน ๗๑-

ยาต้มแก้ไข้เป็นโลหิต

๑ ยาต้มแก้ไข้เป็นโลหิต ต้มคงคาเดือด ๑ ข้าวเย็นเหนียว ๑ ข้าวเย็นใต้ ๑ รวม ๓ อย่างเอาเท่ากัน แก้ทางเสมหะติดในคอ แก้หายมาแล้ว ๗๑-

ยากระษัย(ตายี่)

๑ ยาแก้กระษัยของตายี่ตีที่ ๑ ขี้เหล็กทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ กำมือ คุน ๗ ผัก มะค่าไก่ทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ กำมือ ไบมะกา ๕ บาท พริกไทย ๒ บาท ดีปลี ๒ บาท ชิงแห้ง ๒ บาท ๒ สลึง สมอไทย ๕ บาท สมอพิเภก ๕ บาท สมอติงู ๕ บาท เถาวัลย์เปรียง ๓ บาท ผาง ๓ บาท แกแล ๔ บาท เกลือ ๑๐ บาท ดีเกลือ ๑๐ บาท ไพล ๑๐ บาท รากทองแตก ๑๐ บาท เถาโคคลาน ๑๐ บาท รากยอ ๒ บาท ข่า ๓ บาท ยาตำ ๒ บาท มะกรูด ๗ ผล รวม ๒๒ สิ่ง ต้มรับประทานแล ฯ๑๐-

ยาแก้ริดสีดวงงอก

๑ ยาแก้ริดสีดวงงอก ริดสีดวงลำไส้ แก้ริดสีดวงลมเป่าคอให้ร้อนเรอ ไพล ๕ ตำลึง เกลือ ๕ ตำลึง ส้มมะขามเปียก ๕ ตำลึง ยาตำ ๓ บาท พริกไทย ๓ บาท ดีปลี ๓ บาท ไบมะขามแขก ๓ สลึง รวมโขลกเป็นสตุๆ กินเป็นลูกกลอนแล ฯ๑๐-

ยาต้มแก้ฝีเม็ดเล็กในท้อง

๑ ยาต้มแก้ฝีเม็ดเล็กในท้อง เปลือกยาง ๕ ตำลึง เหล็กดี ๓ ตำลึง ต้มรับประทาน ฯ๑๐-

ยาแก้ริดสีดวงจุมก

๑ เอามหาหิงค์ทาสมุดำ ม้วนยาสูบแทรกพิมเสน แก้ริดสีดวงจุมก ฯ๑๐-

ยาหม้อแก้หนองใน(พระยาสุนทรบุรี)

๑ ยาหม้อแก้หนองในของพระยาสุนทรบุรี ข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๑๐ บาท มะกอกทั้งห้า ๒๐ บาท เกลือ ๑ ถ้วยชา น้ำตาลแดง ๑ ถ้วยชา เถาคันแดง ๒๐ บาท ยานี้ต้มรับประทาน ๑ ถ้วย ต้องเติมน้ำ ๑ ถ้วย กินทีแรกจะรู้สึกไม่สบาย ครั้นรับประทานไปๆ ก็ค่อยบรรเทาหลงทุกทีจนหาย ฯ๑๐-

ยาหม้อแก้ไขสันนิบาต(หมอสวน)

๑ ยาหม้อแก้ไขสันนิบาตของหมอสวน แก้สันนิบาตเลือดสม แลให้คลั่งตั้งผีสิง บอระเพ็ด ๑ เม็ดพรรณผักกาด ๑ ผล กะดอม ๑ ผลมะแว้งต้น ๑ ไพล ๑ กะชาย ๑ แก่นสน ๑ สักขี ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ จันทนะนา ๑ เปลือกโมกหลวง ๑ หัวหมู ๑ รากขี้ดมอน ๑ สะค่าน ๑ รากชะพลู ๑ จุกโรหิณี ๑ กรุงเขมา ๑ แฝกหอม ๑ รากทองแตก ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ชะลูด ๑ ยาทั้งนี้สิ่งละ ๑ บาท เกสรทั้ง๕ สิ่งละ ๒ สลึง ต้มรับประทานแก้ไขสันนิบาต ฯ๑๐- สันนิบาต ๔ ประการ

ยาหม้อแก้กระษัยผอมแห้ง

๑ ยาหม้อแก้กระษัยผอมแห้ง ขี้เหล็กทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ บาท คุน ๓ ผัก ไบมะกา ๒ บาท แสมสาร ๒ บาท แสมทะเล ๒ บาท ยาตำ ๑ บาท โศกกระสุน ๑ บาท เถาวัลย์เปรียง ๒ บาท เปลือกไข่ฟัก ๓ ใบ ต้มรับประทาน แก้ฝ้า แก้วลิ้ว ขึ้นหนักก็ได้ แก้เมื่อย ชำระน้ำเหลือง บำรุงโลหิต ฯ๑๐-

ยาแก้ไอริดสีดวง แลแก้ไอทั้งปวง

๑ ยาแก้ไอริดสีดวง แลแก้ไอทั้งปวง เอาหัวบุก ๑ หัวกลอย ๑ หัวอุตพิต ๑ ผักแพวแดง ๑ พริก ๑ ชิง ๑ กระเทียม ๑ ดีปลี ๑ เกลือ ๑ บดละลายน้ำส้มต่างๆ รับประทานแก้ไอดังกล่าวมาแล้ว ฯ๑๐-

ยาหม้อแก้ขัดเบา

๑ ยาหม้อแก้ขัดเบา รังนกพิราบ ๑ หัวคล้า ๑ แก่นขนุน ๑ ผักเป็ย ๑ รากคา ๑ หัวหญ้าชันตะกาด ๑ แดงกวา ๑ สารส้ม ๑ ดินประสีขาว ๑ ต้มรับประทานแก้ขัดหนักเบาได้ดี ฯ๑๐-

ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาตสองคลอง

ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาตสองคลอง ให้ปวดหัวตัวร้อน ให้เปลี่ยนหาแรงมิได้ แลหน้าเหลืองดินเหลืองดังเหยียบขางทราย จับทุกวัน บางวันเว้น บางทีจับ ๓-๔ วันเว้นก็มี แพทย์จงแก้ภายใน ๗-๑๐ วัน แก่ด้วยยานี้ รากหมากทั้งสอง รากตับเต่าใหญ่ ๑ รากพะวา ๑ อบเชย ๑ รากมะคำไก่ ๑ รากโคนดินสอด ๑ รากย่างทราย ๑ รากชะพลู ๑ หัวหัวหมู ๑ บอระเพ็ด ๑ รากมะเขือ ขึ้น ๑ ผลกะดอม ๑ ต้มรับประทานแล ฯ๑๐

ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาต

๑ ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาต ชี้เหล็กทั้ง ๕ อย่างละ ๕ ตำลึง ใบมะกรูด ๕ ตำลึง ใบมะขาม ๕ ตำลึง ใบส้มป่อย ๕ ตำลึง รากโคนดินสอด ๕ ตำลึง หัวหมู ๕ ตำลึง รากพุดดอ ๕ ตำลึง รากเท้ายายม่อม ๘ ตำลึง ๒ บาท บอระเพ็ด ๘ ตำลึง ๒ บาท กะดอมทั้ง ๕ ๖ ตำลึง ๒ บาท ต้ม ๓ เอา ๑ กินแทรกตีเกลือ แก้เส้นแก้สันนิบาต ๗ ประการ รากสาด ปรกษายดาษ ระทอ จันทสุต ดาวเรือง ปานดำปานแดง สายฟ้าพาด แสงอาทิตย์ กระจาดหิน สวรรูปพระอินทร์ ภาพสิ่งคลี ประดงทั้ง ๕ อีต้อแดง มหาเมฆ มหานิล ละอองพระบาท บรรดาใช้เหนือสิ้น กินยาหม้อนี้หายสิ้น ฯ๑๐

ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาตให้คลั่ง

๑ ยาหม้อแก้ไข้สันนิบาตให้คลั่ง ทั้งกลางวันกลางคืน รากมะแว้งทั้ง ๒ รากมะเขือขึ้น ๑ รากมะอึก ๑ หัวหมู ๑ ราก ชี้กาแดง ๑ บอระเพ็ด ๓๓ ท่อน ข่าแก่ ๓๓ ชิ้น ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน จันทน์ทั้ง ๒ สมอทั้ง ๓ มะขามป้อม ๑ ผลกะดอม ๑ แก่น สน ๑ หญ้าแท่นก ๑ ดีปลี ๑ โกรฐทั้ง ๕ ต้มรับประทานแก้ไข้สันนิบาต อีต้อแดง ออกหัด ตกมูกเลือด ถ้าใช้ท้องผูกให้เติมคุณ ๓ ฝัก ยาดำ ๑ บาท ถ้าใช้ท้องไม่ผูกไม่ต้องใส่ฝักคุณแลยาดำเลย แพทย์ควรพิจารณา ฯ๑๐

ยาหม้อตัดปลายไข้สันนิบาต

๑ ยาหม้อแก้ตัดปลายไข้สันนิบาต ใบสะเดา ๑ รากชี้กาแดง ๑ ลูกกะดอม ๑ หัวหมู ๑ โกรฐเขมา ๑ โกรฐก้านพร้าว ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย ๑ หญ้าตีนนก ใบเสนียด ๑ บอระเพ็ด ๑ ตรีผลา ๑ โกรฐจุฬาลำภา ๑ เอาปรุงเสมอภาค ต้ม ๓ เอา ๑ รับประทานเป็นยาปลายไข้ แก้ลมประชวน บุราณชวน ดีพลูง ดีเดือด เจ็บอก เจ็บคอ และไข้จุกเสียด แก้พิษฝี แลพิษต่างๆ หาย ฯ๑๐

ยาหม้อแก้ลมสันนิบาตชื่ออัคคะเนสัน

๑ ยาหม้อแก้ลมสันนิบาตชื่อ อัคคะเนสัน อากาศให้สะบัดร้อนสะบัดหนาว เมื่อยปวดทิวสรรพางค์กาย ให้คลื่นเหียน อาเจียน วิงเวียนเป็นกำลัง ลูกนังมิได้ กินอาหารมิได้ ให้เอาเจตมูลเพลิง ๑ สะค่าน ๑ รากชะพลู ๑ ดีปลี ๑ ชิง ๑ กระจาย ๑ แก่นสน ๑ พริกไทย ๑ แก่นประคู้ ๑ แก่นปรู ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บอระเพ็ด ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ หัวหมู ๑ ต้มกินหาย ยาหม้อนี้ ดี ค่าไว้ ๑ หม้อ ๔ บาท ฯ๑๐

ยาหม้อแก้ไข้กลับ

๑ ยาหม้อแก้ไข้กลับ จันทน์ทั้ง ๒ จุกหอม ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ เถาญานาง ๑ ก้านสะเดา ๗ ก้าน ต้มกินหายมา มากได้จริง ฯ๑๐

ใช้สักบาดาล

๑ ใช้สักบาดาล อาการให้เย็นๆ จนถึงท้องน้อย ให้เมื่อยแลเสียดทั่วสรรพางค์กาย ให้ขีดตามกระดูก ให้ท้องขึ้นขีดแลเสียดอยู่นอก ให้เจ็บท้อง ไม่อยากอาหาร ให้ปรงสนเทศ ๑ จันทน์ขาว ๑ ผลมะตูมอ่อน ๑ ผลขี้กาแดง ๑ รากตองแตก ๑ บอระเพ็ด ๑ หัวหมู ๑ รากชะพลู ๑ รากจิงจ้อใหญ่ ๑ ต้มกินหาย ฯ๑-

ใช้จอมประสาท

๑ ใช้จอมประสาท อาการให้ปวดหัว เมื่อยขึ้นให้ศีรษะหงไป หาแรงมิได้ กินอาหารมิได้ ให้คอแห้ง ครั้นหายบนศีรษะแล้ว ลงมาขึ้นลิ้น ให้ตัวร้อน ตื่นเย็นแลตื่นร้อน ประเดี้ยวหนาวประเดี้ยวร้อน นอนมิใคร่ได้ ให้ลิ้นดาแลหลังบตา แลนอนไม่เป็นสุข ให้แก้ด้วยยานี้ รากเท้ายาม่อม ๑ รากสะแก ๑ เถาหญ้านาง ๑ หางนกกะลิง ๑ หญ้าปากควาย ๑ แก่นมะหาด ๑ แก่นประดู่ ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ รากตะไคร้บก ๑ ต้มกินหาย ฯ๑-

ใช้หัวด้วน

๑ ใช้หัวด้วน อาการให้สะอึก ให้เย็นเป็นลูกเห็บ ให้หัวหอบแดดขึ้นมา ดั่งจะขาดใจตาย ให้มูตเหลือง น้ำลายเหนียว อุจจาระเหลือง ตาเหลือง ถ้าเป็นตัวผู้ใช้น้ำมันจะให้จุมกัด หน้าเหลืองดังทาขมิ้น จงแก้ด้วย รากกะทกรก ๑ รากกะทงลาย ๑ รากก้างปลาแดง ๑ หัวหมู ๑ บอระเพ็ด ๑ ชะพลู ๑ ต้มรับประทานแล ฯ๑-

ใช้กะตัก

๑ ใช้กะตัก อาการให้เจ็บท้อง ปวดศีรษะ เจ็บตัวเมื่อยสะอึก ชัดอกกลางท้อง ถ้าไข้ได้ ๑๕-๑๖ วัน มันให้ผุดออกมา คนทั้งหลายมิรู้เท่าที่ว่า กาก ขัน หัวดำดังสีลูกหว้าสูงกอมนั้น ถ้าจะแก้ให้ต้มยาล้อมดับเสียก่อน รากคัตเค้า ๑ รากระงับ ๑ รากผักเป็ด ๑ ยาข้าวเย็น ๑ สนเทศ ๑ ต้มกินล้อมตัวไว้แล แล้วต้มยานี้กินต่อไป รากพิริงกาสา ๑ ติงจัน ๑ กำลั้งวัวเถลิง ๑ แก่นประดู่ ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ รากมะม่วงพราน ๑ รากตาล ๑ ต้มกินแก้ใช้กะตักแล ฯ๑-

ยาดองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง(หมอกลิ้น)

๑ ยาดองแก้ริดสีดวงผอมแห้ง(ของหมอกลิ้น) ลูกจันทน์ ๑ ลูกกระวาน ๑ กานพลู ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ คำฝอย ๑ ผักส้มป่อย ๑ ผาง ๑ แกแล ๑ แสมทั้ง ๒ เบี้ยจัน ๕ ตัว เปล้าทั้ง ๒ อบเชยทั้ง ๓ ส้มกุ่มทั้ง ๒ ดีเกลือ ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ หัวบัวบก ๑ เลือดแรด ๑ บาท รากมะดัน ๑ หัวกระดาดทั้ง ๒ หัวบุกป่า ๑ หัวกลอย ๑ บอระเพ็ด ๑ ไพล ๑ กะทือ ๑ ชิง ๑ สลัดได ๑ หัวอุตพิต ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ เถาคันแดง ๑ ผักเป็ดแดง ๑ การบูร ๑ ใบส้มป่อย ๑ ชะพลู ๑ เจตมูลเพลิง ๑ สารส้ม ๑ มะนาว ๑๐๕ ลูก เกลือใส่พอเปรี้ยวเค็ม ยาทั้งนี้นอกจากเลือดแรด กับเกลือให้เอาหนักสิ่งละ ๒ บาท เมื่อดองให้เอาเครื่องเทศ ต้มเสียก่อน แล้วยกลงพวยเย็น เกลงในที่ดองจนพอ ให้จืดรูปเทียนบอกเจ้าของ(หมอกลิ้น) เมื่อดองแล้วกินแก้ริดสีดวงผอมแห้งให้ท้องผูกท้องขึ้น ให้อ่อนคอ กินอาหารมิใคร่ได้คืนักแล ฯ๑-

ยาแก้ริดสีดวงปากบวมเปื่อย

๑ ยาแก้ริดสีดวงปากบวมเปื่อย โกรฐทั้ง ๕ เหยียนทั้ง ๕ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ใบอังกาบ ๑ ใบโค่นดินสอ ๑ ใบเสนียด ๑ ใบเบญจมาศ ๑ ต้มกินแก้บวม ริดสีดวงปากเปื่อยกินเผ็ดร้อนไม่ได้ หายแล ฯ๑-

ยาต้มแก้ริดสีดวงผอมแห้ง

๑ ยาต้มแก้ริดสีดวงผอมแห้ง บอระเพ็ด ๓ ตำลึง กลอย ๑ บาท บุก ๑ ตำลึง กระดาษแดง ๒ บาท กระดาษขาว ๒ บาท อุตพิต ๑ บาท สมอรองแรง ๑ ตำลึง รวมต้ม ๓ เอา ๑ กินทุกวันแก้ริดสีดวงผอม เจ็บทั่วสรรพางค์กายจะยกสิ่งใดหนัก

มิได้ เดินไกลมิใคร่ไหว แก้มปัดฆาต ลูกออก รกมือออก แท้งลูกก็ตี แก่เลือดตก เลือดเน่า เลือดร้ายต่างๆ ทำโทษหายแล ๓๐-
จงต้มน้ำนี้รับประทานเถิด

๑ ต่อไปนี้เป็นยาของ พระธรรมปิฎก วัดพระเชตุพน ๓๐-

ยาของพระธรรมปิฎก วัดพระเชตุพนฯ

๑ ยาทำลายจอมปลวก

๑) ยาทำลายจอมปลวกเป็นยาหม้อ เอาเถาคันแดงสด ๕ ตำลึง ข้าวเย็นเหนียว ๕ ตำลึง ข้าวเย็นใต้ ๕ ตำลึง พริกไทย ๑ หนานนท้อผ้าขาว เกลือ ๑ ขาม ต้มรับประทานทุกวัน เวลาเช้าหรือเย็นก็ได้ ๑ ถ้วยชาเชื่องๆ และเมื่อต้มน้ำนี้ เอาเงินผูกคอกหม้อ ๑ บาท แล้วให้เสกด้วย สักกัตวา เมื่อยาจัดแล้ว ให้เอาเงินผูกคอกหม้อ ชื่อของถวายพระอุทิศถึงเจ้าของตำรา แก้วริตสีดวง ลำไส้ แก้วผอมแห้ง แก้วฝืนท้อง ได้ทั้ง ๓ อย่าง ๓๐-

๒ ยาหงษา

๒) ยาหงษา เอาลูกจันทน์ ๑ สลึง กระจวาน ๑ สลึง กานพลู ๑ สลึง ดีปลี ๒ สลึง ๑ เพ็ญ ลูกปลิงกาสา ๓ สลึง ลำพันแดง ๓ สลึง ๑ เพ็ญ โกรฐสอ ๑ บาท โกรฐเขมา ๑ บาท ๑ เพ็ญ เทียนดำ ๑ บาท ๑ สลึง ๑ เพ็ญ เทียนขาว ๑ บาท ๒ สลึง เทียนตาตึกแตน ๑ บาท ๒ สลึง ๑ เพ็ญ เทียนข้าวเปลือก ๑ บาท ๓ สลึง ชิงแห้ง ๒ บาท ๑ สลึง ๑ เพ็ญ เจตมูลเพลิง ๒ บาท ๒ สลึง สมอไทย ๒ บาท ๒ สลึง ๑ เพ็ญ สมอเทศ ๒ บาท ๑ สลึง บุกรอ ๒ บาท ๑ สลึง ๑ เพ็ญ การบูร ๒ บาท ๒ สลึง พริกไทยล่อน ๕ ตำลึง ๒ สลึง ๑ เพ็ญ หักคุณเทศ ๗ บาท ๓ สลึง ๑ เพ็ญ ยานี้ทำผงละลายน้ำผึ้ง หรือน้ำอ้อยแดง น้ำร้อนรับประทานแก้สารพัดโรคกระษัย แก้วโรคเหน็บชา แก้วมานท้องใหญ่ แก้วไส้เลื่อน แก้วลมบาทจิต แก้วตามืดตาฟาง แก้วลมหูหนักหูตึง แก้วลมจุกเสียดเมื่อยวบ แก้วลมตีฟุ้งขึ้นจับหัวใจให้สงบสวางดังจะขาดใจ ให้มือเย็นเท้าเย็น มักกลับเข้าท้องล้นอยู่โคลกๆ รับประทานยานี้หาย ถ้าหญิงมีครรภ์และผู้ที่เป็นไข้ ห้ามรับประทานเป็นอันขาด ๓๐-

๓ ยาสังหารวಾಯ

(๓) ยาสังหารวಾಯ มหาหิงค์ ๑ บาท ไบหนาด ๒ บาท ใบโค่นดินสอ ๒ บาท การบูร ๒ บาท เนื้อผลสมอไทย ๒ บาท สมอเทศ ๒ บาท สมอพิเภก ๒ บาท กระจเทียม ๒ บาท ไพล ๒ บาท ว่านน้ำ ๒ บาท ดีปลี ๔ บาท ชิงแห้ง ๔ บาท เจตมูลเพลิง ๔ บาท พริกไทยล่อน ๑๐ บาท ผิวมะกรูด ๑๐ บาท ยา ๑๕ สิ่งนี้ ทำผงรับประทานกับน้ำร้อน น้ำขิง น้ำผึ้ง รับประทานเวลาเย็น น้ำข่าต้มลอมอัมพฤษ์กล่าให้นอนไม่หลับ น้ำสะค่านต้มแก้ลมสันดานจุกแตกแน่น น้ำขิงหรือน้ำสุราหญิงคลอดบุตรโลหิตตีขึ้น น้ำผักเป็ดแดงต้มแก้กระษัยลม แก้วท้องขึ้นท้องเฟ้อ แก้วจุกเสียด ขับเลือดขับลม ดินนิกเคยใช้แล้ว ๓๐-

๔ ยาเหลืองหอมจันทบุรี

๔) ยาเหลืองหอมจันทบุรี จันทน์ทั้ง ๒ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ โกรฐสอ ๑ โกรฐเขมา ๑ โกรฐพุงปลา ๑ โกรฐกลิ้ง ๑ โกรฐหัวบัว ๑ โกรฐจุฬาลำภา ๑ โกรฐก้านพร้าว ๑ สมุลแว้ง ๑ น้ำประสานทอง ๑ ยานี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง ชะมดเชียง ๑ สลึง พิมเสน ๑ สลึง ชะเอมเทศ ๑ บาท ทำผง น้ำดอกไม้มเทศละลายปั่นเท่าเม็ดพริกไทย แก้วระส่ำระสาย น้ำจันทน์ต้มแก้อาเจียนน้ำลูกยอต้มจะให้ผายลมละลายน้ำกระพังโหมต้มเกลือรำหัด แก้วสันนิบาต แก้วสำประชวน ทูตยะชวน ตติยะชวน โบราณชวน ใช้ตรีโทษ แก้วใช้กำเดา ให้เจ็บอกนอนมิหลับ เมื่อยเท้า ถ้ากินอาหารไม่ได้ ละลายน้ำบอระเพ็ดกับหญ้าตีนนกต้มละลายยารับประทาน ถ้าจะห้ามเหื่อ เอารากชุมเห็ดเทศต้มละลายยารับประทาน ถ้าแก้วใช้เพื่อกำเดาปวดหัวตั้งหน้าผาก กระสับกระส่าย คลั่งไคล้รับประทานอาหารมิรู้จักรส เอาหญ้าตีนนก หัวหมู กระพังโหม รวมต้มละลายยารับประทาน แก้วใช้เพื่อเสลดหายใจซัดอก ให้

หนักออกตั้งหินทับ เป็นโรคต่างๆ ให้ผินหน้าผินหลัง บิดตัวไปมาจุกเสียด เอาน้ำสมุลแว้งต้มละลายยารับประทาน แก้อาเจียน
ละลายน้ำรากไทรย้อยต้มรับประทาน ฯ๑๐-

๕ ยาเม็ดดำข้ามทะเล

(๕) ยาเม็ดดำข้ามทะเล ท่านให้เอาพริกไทย ๑ ตีป्ली ๑ ชิง ๑ ลิ่นทะเล ๑ ผิวมะกรูด ๑ กระจุกงูเหลือม ๑ ผลสะบ้า
ใหญ่ ๑ ผลมะคำดีควาย ๑ เมล็ดโนมมะนาว ๑ ฝายหอยแครง ๑ เบี้ยจั่น ๑ กระจะเทียม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ผลผักชี ๑ สรรพยานี้เอา
หนักสิ่งละ ๑ บาท สมุไฟพอระอุตี ไบสะเดา ๕ บาท ไบบอระเพ็ด ๕ บาท สองสิ่งนี้คั่วไฟพอเหลืองกรอบดี ถ่านไม้ซาก ๕ บาท
ผสมบดด้วยน้ำค้างทางหนูมะพร้าว ทำแท่งรับประทาน แก้อัฒไม่ว่าเด็ก หรือผู้ใหญ่ เมื่อจะเป็นไข้ ให้เอาบอระเพ็ด ๑ หล้า
แพรง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ประสมตำเอาบุตรแทรกใส่รับประทานกับยาครั้งละ ๕ เม็ด แก้อัฒกาฬให้ร้อนทุรนทุราย ใช้เกิดศักดิ์สิทธิ์
นักแล ฯ๑๐-

๖ ยาประทุมไสยาสน์จันทบุรี

(๖) ยาประทุมไสยาสน์จันทบุรี จันทน์หอม ๑ บาท เกสรบัวหลวง ๑ บาท กฤษณา ๑ สลึง กระลำพัก ๑ สลึง ลูก
จันทน์ ๑ สลึง ดอกจันทน์ ๑ สลึง กัญชา ๑ สลึง กลอย ๑ สลึง ขอนดอก ๑ สลึง พิมเสน ๑ สลึง ลูกผักชี ๑ สลึง การบูร ๑
สลึง ผีน ๑ เพ็ญง ดิงูเหลือม ๑ เพ็ญง ชะมด ๑ เพ็ญง บดทำแท่งละลายน้ำดอกไม้อ่อน รับประทานแก้นอนไม่หลับ ฯ๑๐-

๗ ยาแดงโกสมุชาติจันทบุรี

(๗) ยาแดงโกสมุชาติจันทบุรี แก่นจันทน์ทั้ง ๒ เกสรบัวหลวง ๑ เกสรสารภี ๑ บุนนาค ๑ ดอกชะลูด ๑ ดอกจิว ๑
ดอกทองกวาว ๑ ดอกกรรณิการ ๑ รากหญ้านาง ๑ รากผักข้าว ๑ เถาเมวทั้ง ๒ ขอนดอก ๑ กฤษณา ๑ เขี้ยวเสือ ๑ เขากูย
๑ หน่อแรด ๑ งาช้าง ๑ ดอกคำ ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค ผ่างถ่ายยาทั้งหลาย บดละลายน้ำดอกไม้อ่อน แทรกพิมเสน หล้าฝรั่ง
อำพันทอง ชะมดพอควร ปั้นแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้อ่อน รับประทานแก้ไข้เพื่อโลหิตกำเดา แก้อัฒใน กระจายน้ำ ถ้าจะแก้
ลงน้ำไปเทียบต้ม หรือในทับทิมต้ม ละลายยาให้รับประทานตามแต่จะยักน้ำกระสายเอาเถิด ฯ๑๐-

๘ ยาหม้อบำรุงธาตุเจริญอาหาร

(๘) ยาหม้อบำรุงธาตุเจริญอาหาร ตีป्ली ๑ รากชะพลู ๑ สะค้าน ๑ ชิง ๑ แก่นจันทน์ทั้ง ๒ หัวหมู ๑ ผลกระดอม ๑
บอระเพ็ด ๑ มะตูมอ่อน ๑ แฝกหอม ๑ แก่นสน ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ เอาหนักอย่างละ ๑ บาท เกสรทั้ง ๕ อย่าง
ละ ๒ สลึง ต้ม ถ้าจะให้ระบายเต็มสมอทั้ง ๓ มะขามป้อม ต้มรับประทาน ฯ๑๐-

๙ ยาหม้อแก้โรคเหน็บชา แก้ก้านในท้อง

(๙) ยาหม้อแก้โรคเหน็บชา แก้ก้านในท้อง และเส้นท้องตึง แก้มลมกระษัย ต้มรับประทานได้ทั้งหญิงแลชาย โกรฐ
น้ำเต้า ๑ บาท ๒ สลึง ยาดำ ๑ บาท แกแล ๑ บาท ๒ สลึง รากชะพลู ๑ บาท แก่นขนุน ๑ บาท แก่นแสมทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท
รากตองแตก ๑ บาท หัวหมู ๑ บาท มะขามป้อม ๑ บาท ๒ สลึง ฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ขมิ้นอ้อย ๑ บาท ๒ สลึง เถาวัลย์เปรียง
๕ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท ๒ สลึง ไบมะกา ๓ กำมือ ผ่าง ๑ บาท ๒ สลึง เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ สลึง สมอทั้งสามอย่างละ ๑
บาท ๒ สลึง รวมต้มรับประทานแก้โรคตามที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้นหายได้อย่างชะงัดดีนักแล ฯ๑๐-

๑๐ ยาแก้เหน็บชาทั่วสรรพางค์กาย

(๑๐) ยาแก้เหน็บชาทั่วสรรพางค์กาย สักชี ๑ ไบมะกา ๑ แก่นแสมทั้ง ๒ หัวหมู ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ แก่นไม้สัก ๑
แก่นขนุน ๑ ฝักคูน ๑ สะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ มะตูมอ่อน ๑ มะคำไก่ ๑ ต้มรับประทานแก้เหน็บชาวิเศษแล ฯ๑๐-

๑๑ ยาต้มแก้กระษัยก่อน

(๑๑) ยาต้มกระษัยกร่อน แก่นแสมทั้ง ๒ สิ่งละ ๓ บาท ผักเสี้ยนผีทั้ง ๒ อย่างละ ๓ บาท เจตมูลเพลิง ๒ บาท ๑ สลึง พริกไทย ๒ บาท ๑ สลึง ดีปลี ๒ บาท ๑ สลึง กระเทียม ๒ บาท ๑ สลึง รากชะพลู ๒ บาท ๑ สลึง สักขี ๑ บาท รากสมิ ๑ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน สมอทั้ง ๓ ใบส้มป่อย ๑ ผลมะขามป้อม ๑ ฝักราชพฤกษ์ ๑ ฝัก ต้มแก้ไข้ต่างๆ ได้ใช้มาแล้วดีจริง *๓๐*

๑๒ ยาต้มแก้ไข้ร้อนทุนทุราย

(๑๒) ยาต้มแก้ไข้ร้อนทุนทุราย กระดุกงูเหลือม ๗ ข้อ เบี้ยจั่น ๗ ตัว แก่นขี้เหล็ก ๗ ชิ้น รากมะกอก ๑ ราก ราก สันพร้านางแอ ๑ หัวคั่ว ๑ รากผักโขมหิน ๑ รากกระทุงแดง ๑ รากระงับพิษ ๑ บอระเพ็ด ๑ รากหมาก ๑ รากมะพร้าว ๑ รากตาล ๑ รากหญ้านาง ๑ แผลหอม ๑ แก่นจันทน์ทั้ง ๒ เกสรทั้ง ๕ ยานี้เอาสิ่งละ ๒ บาท ต้มรับประทานแก้ไข้ลุ่มดับดับ พิษไข้ดีนัก ศักดิ์สิทธิ์ ดีจริง *๓๐*

๑๓ ยาแก้โลหิตสตรีเสีย

(๑๓) ยาแก้โลหิตสตรีเสีย มีลักษณะให้เมื่อยทุกข้อลำ โลหิตนั้นจางซีดไป บางทีให้โลหิตแห้งติดกระดูกสันหลัง มี อาการให้เจ็บหลัง ให้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ หน้าตาซีด อ่อนหิวโหย หากำลังมิได้ ให้นอนมิหลับ รับประทานอาหารมิได้ ให้ปรุงใบ มะขาม ๔ บาท ใบมะดัน ๔ บาท ใบส้มเสี้ยว ๔ บาท ใบมะกา ๔ บาท ผลสมอไทย ๔ บาท เถาคันแดง ๔ บาท เถาว์ลัยเปรียง ๔ บาท สารส้ม ๑ สลึง ดินประสิว ๑ สลึง ต้มรับประทานแก้โลหิตเสีย *๓๐*

๑๔ ยาทาแก้ขัดเบา

(๑๔) ยาทาแก้ขัดเบา รากคนทา ๑ ข่าแก่ ๑ มหาหิงค์ ๑ รงทอง ๑ ยาตำ ๑ ฝนทาท้องน้อย และหัวเหน่า *๓๐*

๑๕ ยามหาจักรน้อย

(๑๕) ยามหาจักรน้อย โกฎสุบ ๒ สลึง โกฎพุงปลา ๒ สลึง เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ สลึง ผลจันทน์ ๒ สลึง ดอกจันทน์ ๒ สลึง กระวาน ๒ สลึง กานพลู ๒ สลึง สมอทั้งสามสิ่งละ ๒ สลึง เนื้อผลมะขามป้อม ๒ สลึง ผลผักชีล้อม ๒ สลึง ผลโหระพา ๒ สลึง ชะเอมเทศ ๒ สลึง ยาตำ ๒ สลึง พริกไทย ๒ สลึง ขิง ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง ดินประสิ่วขาว ๒ สลึง กระเทียม ๒ สลึง น้ำ ประสานทองสะตุ ๒ สลึง สารส้ม ๒ สลึง ยานี้ทำแห้งไว้ ถ้าจะให้ผายลมรับประทานกับน้ำกะเพราต้ม หรือน้ำใบกระพังโหมต้ม ก็ได้ ถ้าจะแก้ท้องขึ้นละลายน้ำกะทือรับประทาน ถ้าจะแก้ข้างขึ้นปวด ละลายน้ำขมิ้นอ้อยกวาดขางนั้นหล่นดีนักแล *๓๐*

๑๖ ยาหอมสมิทกุมาร

(๑๖) ยาหอมสมิทกุมาร ทำนให้เอาแก่นสน ๑ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ แก่นจันทน์หอม ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ชะลูด ๑ ขอนดอก ๑ ชะมดเชียง ๑ หญ้าฝรั่ง ๑ ผลผักชี ๑ สังกรณี ๑ เอาสิ่ง ละ ๑ สลึง โกฎทั้ง ๙ พิมเสน ๑ อำพันทอง ๑ เอาสิ่งละ ๒ สลึง เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ บาท กายาน ๑ บาท ๑ สลึง โสม ๑ เพื่อ รวบรวมทำแห้งกับน้ำดอกไม้เทศ แก้พิษขางจับหัวใจและขางขึ้นดับขึ้นปอด และขึ้นทรวงอกให้ตกมูตร ตกโลหิต ให้เชื่อมมีน กำลั งน้อย อิดโรย โหยหิวหอบ แก้ระส่ำระสายละลายน้ำดอกไม้ น้ำแก่นจันทน์ฝนรับประทาน ถ้าจะแก้รากละลายน้ำผลยอดต้ม รับประทาน ถ้าจะหอบระหวายกำลั งน้อยนักละลายน้ำรากถั่วพุดต้ม ถ้าจะแก้รับประทานอาหารมิได้ละลายน้ำขมิ้นขจร หรือ น้ำ ผลกระดอมต้มก็ได้ ถ้าจะแก้เชื่อมมีนมีรูสึกสมปฤติ ละลายน้ำชะเอมเทศต้ม ถ้าจะแก้ลงละลายน้ำเปลือกมะรุ้มรับประทาน ยานี้เป็นมหาวินิจฉัย *๓๐*

๑๗ ยากวาดแก้ลมสะพั้น

(๑๗) ยากวาดแก้ลมสะพั้น ไบลานเผาไฟ บดให้ละเอียด แทรกน้ำผึ้ง กวาดแก้สะพั้นเด็กอ่อนภายใน ๗ วันดีแล ฯ๑-

๑๘ ยาต้มแก้ตานขโมย

(๑๘) ยาต้มแก้ตานขโมย มะเกลือทั้ง ๕ ทับทิมทับ ๕ กระพังโหมทั้ง ๕ ชุมเห็ดทั้ง ๕ รากเล็บมือนาง ๑ สะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ ดีปลี ๑ ขิงแห้ง ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ บอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตะไคร้ ๑ หัวหอม ๑ กระเทียม ๑ มะกรูด ๑ ไบมะกา ๓๑ ใบ เปลือกไข่เน่า ๑ ผักคลาด ๑ ถอบแถบ ๑ เอาเสมอภาคต้มรับประทานเข้าเย็น แก้ตานขโมย พุงโร ผอมแห้ง อูจจาระ หยาบ ถ้าเดินมากต้องลดไบมะกา ถ้าไม่เดินแทรกดีเกลือ ฯ๑-

๑๙ ยาต้มแก้หญิงผอมแห้ง

(๑๙) ยาต้มแก้หญิงผอมแห้ง เปล้าทั้ง ๒ แสมทั้ง ๒ เถาวัลย์เปรียง ๑ คำฝอย ๑ ขิง ๑ ข้า ๑ กะทือ ๑ กระชาย ๑ ไพล ๑ ดีปลี ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ พริกไทย ๑ ไบมะกา ๑ ไบมะขามแขก ๑ รากมะดัน ๑ ผักส้มป่อย ๑ ผาง ๑ ถากันแดง ๑ ไย่ยอนไฟ^{๓๐} ๑ อย่างละ ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๒ บาท ฯ หญิงที่คลอดบุตรได้ ๑ วันล่วงแล้วให้รับประทานยาี้ เวลาเช้าก่อนอาหารทุกๆ เวลา จนกว่าจะออกไฟ เวลารับประทานให้เติมดีเกลือไทยตามธาตุหนักแลเบา ให้เดินวันละ ๒-๓ ครั้ง ผู้หญิงที่ระดูพิการให้ปวดตามกระดูกสับ หรือผอมแห้งหาแรงมิได้ ต้มรับประทานเถิด ฯ๑-

๒๐ ยาต้มแก้ลมกระษัย

(๒๐) ยาต้มแก้ลมกระษัย มะคำไก่ทั้งห้าอย่างละ ๑ บาท ข้าตัน ๔ บาท ข้าตาแดง ๖ บาท ไบมะกา ๔ บาท ไพล ๔ บาท จันทน์ทั้ง ๒ อย่างละ ๑ บาท สมอทั้งสามสิ่งละ ๔ บาท แสมทั้ง ๒ อย่างละ ๔ บาท แก่นขี้เหล็ก ๔ บาท สมุลแว้ง ๔ บาท เกลือสินเธาว์ ๔ บาท ขิง ๑ บาท ชะพลู ๒ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท ดีปลี ๒ บาท สะค้าน ๑ บาท หัวหมู ๑ บาท มะตูมอ่อน ๑ บาท โศคลาน ๔ บาท เถาวัลย์เปรียง ๔ บาท ผาง ๔ บาท รากไผ่ป่า ๑ กำมือ พริกไทย ๑ บาท บอระเพ็ด ๔ บาท ต้มกินแก้ ผอมแห้ง ปัสสาวะบ่อยๆ ในท้องล้นโครกครากอยู่เสมอ ให้ปวดมวนหาแรงมิได้ มือเท้าเย็น ให้ปวดตามหน้าแข้งแลขี้เฒว จง ต้มรับประทานเถิด ฯ๑-

๒๑ ยาต้มแก้ลมกระษัย

(๒๑) ยาต้มแก้ลมกระษัย มะคำไก่ทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ บาท ข้าตัน ๔ บาท ข้าตาแดง ๖ บาท ไบมะกา ๔ บาท ไพล ๔ บาท จันทน์ทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท สมอทั้งสามสิ่งละ ๔ บาท แสมทั้งสองสิ่งละ ๔ บาท แก่นขี้เหล็ก ๔ บาท สมุลแว้ง ๔ บาท เกลือสินเธาว์ ๔ บาท ขิง ๑ บาท ชะพลู ๒ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท ดีปลี ๒ บาท สะค้าน ๑ บาท หัวหมู ๑ บาท มะตูมอ่อน ๑ บาท โศคลาน ๔ บาท เถาวัลย์เปรียง ๔ บาท ผาง ๔ บาท รากไผ่ป่า ๑ กำมือ พริกไทย ๑ บาท บอระเพ็ด ๔ บาท ต้มกินแก้ ผอมแห้ง ปัสสาวะบ่อยๆ ให้ท้องล้นโครกครากอยู่เสมอ ให้ปวดมวนหาแรงมิได้ มือเท้าเย็น ให้ปวดตามหน้าแข้งแลขี้เฒว จง ต้มรับประทานเถิด ฯ๑-

^{๓๐} หนุ่ยย่องไฟ หยากโย่ หรือโยแมงมุมที่มีเขม่าไฟจับจนเป็นเส้นด้าย ห้อยอยู่ตามใต้หลังคาเรือนครัวไฟที่ใช้เตาฟืน ถ้าเป็นหลังคามุงจากด้วยจะยังมีคุณภาพดี สรรพคุณบำรุงโลหิต ขับโลหิตระดู มีรสเค็ม.

๒๒ ยาต้มแก้โรคสำหรับบุรุษ

(๒๒) ยาต้มแก้โรคสำหรับบุรุษ แก่นแสมสาร ๑ บาท แก่นแสมทะเล ๑ บาท ใบมะกา ๑ บาท ชันทองพยาบาท ๑ บาท ฝักราชพฤกษ์ ๑ บาท ชำตาแดง ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท กระตูดควายเผือก ๑ บาท ดินประสิวขาว ๑ บาท พริกไทยดำ ๑ บาท ยาข้าวเย็นเหนือ ๑ บาท ยาข้าวเย็นใต้ ๑ บาท กลือทั้งสามสิ่งละ ๑ บาท ต้มรับประทานแก้โรคบุรุษ เข้าช้อออกดอก หรือเป็นโรคที่ติดต่อกัน ในทางหญิงนครโสเภณี ไม่ว่าจะผู้หญิงหรือชายใช้ได้แต่ต้องให้เดินไว้ ๑-๒ ครั้ง ถ้าไม่เดินให้เติมดีเกลือไทย ตามธาตุหนักเบา รับประทานเถิดหายมามาก ฯ๑-

๒๓ ยารักษาโรคเรื้อน กลากเกลื้อน กุดถั่ง

(๒๓) ยารักษาโรคเรื้อน กลากเกลื้อน กุดถั่ง รากทองพันชั่ง ๓ บาท ใบชุมเห็ดใหญ่ ๓ บาท รากเจตมูลเพลิง ๒ บาท กำมะถันแดง ๑ บาท กำมะถันเหลือง ๑ บาท สารหนู ๑ สลึง ซาดก้อน ๑ เพ็ชร์ ตำผงทากกับน้ำมันก๊าด วันที่ ๑ ทา ๔ ครั้ง วันที่ ๒ ทา ๓ ครั้ง วันที่ ๓ ทา ๒ ครั้ง วันที่ ๔ ทา ๑ ครั้ง แล้วหยุด ห้ามอาบน้ำ ๗ วัน ฯ๑-

๒๔ ยามหาไว

(๒๔) ยามหาไว

	จะกล่าวยาอายุวัฒนสถาน
เป็นแบบเบื่องเนื่องมาแต่โบราณ	ให้อาหารเกิดตั้งกำลังแรง
รักษาโรคโยกย้ายหลายชนิด	แก้โลหิตริดสีดวงทั้งกล่อนแห้ง
อีกผอมผ่ายไอหืดตัวตีแดง	จุกเสียดแทงลมโศกโรคไข้เรื้อน
สำหรับบุรุษคุดทะราดบาดเสี้ยนหนาม	ใส่เดือนลามพันระโนเป็นใส่เลื่อน
จุกผามม้ามป้างทั้งหัวเดือน	หญิงคลอดเคลื่อนเลือดร้ายหน่ายหนีไฟ
คัมภีร์สูตรมฤตชาติสันทฆาต	แก้ทั้งธาตุลมเส้นเป็นกระษัย
อีกเด็กเล็กเป็นตานซางทุกอย่างไป	แก้หางไข้ใส่พองทั้งท้องมาน

ท่านให้อาสมอทั้ง ๓ มะขามป้อม กระเทียม มหาหิงค์ น้ำประสานทอง ลูกจันทน์ ลูกกระวาน ๙ สิ่งนี้เสมอกาก ลูกสลอดเท่ายา ๙ สิ่ง กานพลู ๑๐ เท่ายาทั้งนั้น ตำผงใช้น้ำผึ้งเป็นกระสาย รับประทานเท่าเม็ดฝ้ายหิน วันละ ๑ หน บำบัดสารพัดโรคแล ฯ๑-

๒๕ ยาแก้บ้าบาทจิต

(๒๕) ยาแก้บ้าบาทจิต ใบมะนาว ๑๐๘ ลงด้วย อิติปิโส ฯลฯ ข่า ๓๒ แวน ลงด้วย ส, ฐ, วิ, ปี, ป, ส, อุ ฝักส้มป่อย ๗ ฝักลงด้วย ส วิ ทา ปุ กะ ยะ ปะ มะกรูดผ่า ๔ ซีก ลงด้วย นะมะพะทะ ใบมะกา ๑ กำมือ ลงด้วย ตรีนิสิงเห ๑๒ ใบ คุณ ๙ ฝัก ลงด้วย อ ส วิ สุ โล ปุ สะ พุ พะ ตาไม้สีสุก ๓ ตา ลงด้วย มะ อะ อุ แก่นสน ๑ ไม้สัก ๑ สักชี ๑ แก่นประดู่ ๑ จันทน์ทั้ง ๒ แสมทั้ง ๒ ว่านกีบแรด ๑ ว่านร้อนทอง ๑ ยาดำ ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ ขี้วัว ๑ ก้านสะเดา ๓๒ ก้าน หญ้าแพรก ๑ กำมือ ใบบัวหลวง ๑ ใบลงด้วย อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ ใส่รองกันหม้อ เมื่อระคนยา เสกด้วย สักกัตวา ๓ จบ ต้มรับประทาน และให้ใช้ยามหาไวกำกับด้วย เพื่อให้ระบายตามสมควร ฯ๑-

ยาหม้อแก้โรคผอมแห้ง

๑ ยาหม้อแก้โรคผอมแห้ง ชิง ๑ ข่า ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ เปลือกส้มโอ ๑ มะตูม
อ่อน ๑ หัวหมู ๑ ซะพลู ๑ สะค้าน ๑ ก้างปลาแดง ๑ ลูกพิลังกาสา ๑ ต้มด้วยน้ำปูนใสให้กินแล ฯ๑

ยาหม้อแก้ฝีในท้อง(หลวงพ่อวัดไร่ขิง)

๑ ยาหม้อแก้ฝีในท้อง ชิง ๑ ว่านน้ำ ๑ ว่านหางตะเข้ ๑ พิมเสน ๑ ทองคำเปลว ๑ มะตูม ๑ ไพล ๑ ต้มรับประทาน
แก้ฝีในท้อง ยานี้ของหลวงพ่อวัดไร่ขิง ฯ๑

ยาเขียว(หลวงพ่อวัดไร่ขิง)

๑ ยาเขียวหลวงพ่อวัดไร่ขิง ใบมะระ ๑ ใบพิมเสน ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ใบหญ้านาง ๑ ใบมะลิ ๑ ใบบอระเพ็ด ๑
ขมิ้นอ้อย ๑ ใบฝ้ายแดง ๑ ดอกมะลิ ๑ ใบหว่า ๑ หญ้าพันงูแดง ๑ ตำผงแก้ใช้น้ำดอกไม้อ้อม แก้วร้อนน้ำคร่ำ น้ำชาข้าว ถ้าจะให้
เดิน เอาลูกสมอไทยกับดอกบัวเผื่อน ต้มละลายให้รับประทานแล ฯ๑

ยาต้มแก้ฝีในท้อง(พระนาค)

๑ ยาต้มแก้ฝีในท้องของพระนาค ข้าวเย็นนึ่งทั้งสองหนักอย่างละ ๒๐ บาท พริกไทยดำ ๒๐ บาท ถ้าคนกำลังน้อยให้
ลดพริกไทยเสีย ๑๐ บาท ฯ๑

ยาต้มแก้ฝีในท้อง(หลวงพ่อชื่น)

๑ ยาต้มแก้ฝีในท้องของหลวงพ่อชื่น รากเล็บเหยี่ยว ๕ ตำลึง เถาคันแดง ๕ ตำลึง รากกะตังใบ ๕ ตำลึง เกลือ ๓ ฝรั่ง
มือ ต้มให้รับประทาน เสกด้วย อิติปิโส จนจบ ฯ๑

ยาหม้อแก้เด็กฟุ้งบ่อยๆ

๑ ยาหม้อแก้เด็กฟุ้ง^{๑๑}บ่อยๆ และชาวดังขึ้นกยาง กะเพราแดง ๑ เถาหัวลิง ๑ รากสะแก ๑ รากมะเกลือ ๑ ราก
ชุมเห็ด ๑ ปูนขาวหยาบมือ ๑ ต้มให้รับประทาน ฯ๑

ยาหม้อแก้ไข้ตอนปลายระยะที่อ่อนเพลีย

๑ ยาหม้อแก้ไข้ตอนปลายระยะที่อ่อนเพลีย สะค้าน ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง รากขี้กาแดง ๒ สลึง
รากจิงจ้อใหญ่ ๑ บาท ผลผักชี ๑ เฟื้อง รากมะกา ๑ บาท อ้อยแดง ๗ ปล้อง โกรฐพุงปลา ๑ เฟื้อง ลูกเอ็น ๑ เฟื้อง โกรฐสอด
เฟื้อง ผลมะขามป้อม ๑ บาท ต้ม ๓ เอา ๑ ให้กินแล ฯ๑ (ม, ส.)

ยาหม้อแก้เห็บขา(เซตุพน)

๑ ยาหม้อแก้เห็บ(บ)ขา เซตุพน ขี้เหล็กทั้ง ๕ สมอไทย ๑ บาท สมอเทศ ๑ บาท สมอเทศ ๑ บาท มะขามป้อม ๑
บาท แกแล ๑ บาท พญามือเหล็ก ๑ บาท เถาวัลย์เปรียง ๑ บาท ข่า ๑ บาท ไพล ๑ บาท ใบมะกา ๑ บาท โกรฐน้ำเต้า ๑ บาท
เทียนทั้ง ๕ แสมทั้ง ๒ ต้มให้รับประทานเช้าเย็นแก้เห็บขา เคยหายมาแล้ว ฯ๑

^{๑๑} ฟุ้ง คือ ถ่ายอุจจาระ ในอดีตไม่มีห้องน้ำ เวลาถ่ายอุจจาระ ต้องเดินออกไปที่ทุ่งนา.

ยาหม้อแก้วปวง(หมอคล้าย)

๑ ยาหม้อแก้วปวง เอาเหรียญสลึง ๑ อัน นมจาก ๑ ชีผึ้งแข็ง ๑ ตาไม้ไผ่สีสุก ๑ เอา ๓ ตา ลง ม อ อุ เปลือกส้มโอ ๑ หวายลิง ๑ ชายจาก ๓ หาง หญ้าพันงูแดง ๑ กาบไผ่สีสุก ๓ กาบ ลง ม อ อุ ต้มให้รับประทานแล ฯหมอคล้าย ฯ๑

แก้ตะคริว(หมอคล้าย)

๑ แก้ตะคริว เอาปูนแดง ๑ น้ำมันก๊าด ๑ การบูร ๑ เคล้าให้เข้ากัน ปูนต้องเสกด้วยประจุชาติ ทาแก้ตะคริวแล ฯ๑
หมอคล้าย

ยาหม้อแก้หัดหลบ

๑ ยาหม้อแก้หัดหลบ เอาตาไผ่สีสุก ๓ ตา หัวผักหนาม ๑ หัว ต้มกินบ้างอาบบ้าง ฯ๑

ยาแก้เลือดตีขึ้น(หมอคล้าย)

๑ ยาแก้เลือดตีขึ้น เอาใบพลวงเผาไฟ ๑ หนังกะเบนเผาไฟ ๑ พรือไทยล่อน ๑ ดิป्ली ๑ ชิง ๑ กระเทียม ๑ ไยยอนไฟ ๑ ทำผงละลายสุรารับประทานแล ฯ หมอคล้าย ฯ๑

ยาแก้เบาซันเป็นน้ำมูก(หมอคล้าย)

๑ ยาแก้เบาซันเป็นน้ำมูก เอาเบ็ยจัน ๗ ตัว หอยแครง ๗ ผา ก้ามปูทะเล ๑ ก้าม เเผาไฟทั้งนั้น สารส้ม ๑ บาท ตำผงละลายน้ำมะนาว ปั้นกินเท่าเม็ดในพุทราแก้เบาซัน ฯ๑ คล้าย

ยาหม้อบำรุงโลหิตให้งาม(หมอคล้าย)

๑ ยาหม้อบำรุงโลหิตให้งาม คือคลอดบุตรแล้วอยู่ไฟไม่ได้ ให้ปรุงมะกรูด ๑๕ ผล มะนาว ๑๕ ผล เถาคันขาว ๑๐ บาท เถาคันแดง ๒ บาท สารส้ม ๑ บาท ส้มกุ่มทั้ง ๒ สิ่งละ ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ดิป्ली ๑ บาท ชิง ๑ บาท ไยยอนไฟ ๑ บาท แก่นแสมทั้ง ๒ สิ่งละ ๑ บาท ส้มมะขามเปียก ๓ บาท ผาง ๑ บาท ดอกคำฝอย ๑ บาท เลือดแรด ๑ บาท ใบส้มป่อย ๑ กำมือ กาบหมาก ๒ บาท เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ บาท ใบไผ่ป่า ๓ กำมือ ผักเป็ดแดง ๑ บาท ดีเกลือ ๑ บาท ต้มรับประทานพอกแลบำรุงโลหิต ฯ๑ หมอคล้าย

ยาหม้อแก้ปวดท้อง ผอมแห้ง ไอ หอบ(หมอคล้าย)

๑ ยาหม้อแก้ปวดท้อง ผอมแห้ง ไอ หอบ ท้องขึ้น ยอกเสียด ให้ร้อนๆ หนาวๆ เอาแก่นขี้เหล็ก ๑ บาท ใบมะกา ๑๐๘ สมอพิเภก ๗ ลูก สมอติงู ๗ ลูก หัวหมู ๑ บาท มะขามป้อม ๑ บาท รากทองแตก ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท เถาวัลย์เปรียง ๑ บาท เทียนทั้งห้าสิ่งละ ๑ สลึง ลูกน้ำเต้าขม ๑ บาท ราชพฤกษ์ ๓ ผัก ยาดำ ๑ บาท ๒ สลึง ดีเกลือ ๑ บาท ต้มรับประทาน ฯ หมอคล้าย ฯ๑

ยาหม้อแก้ซางขโมย หุงเป็นเสลด

๑ ยาหม้อหม้อแก้ซางขโมย หุงเป็นเสลด เป็นเลือด สีขาว ลงไม่หยุด ชักผอมแห้ง ชักซิม นิ่งหลับ ให้ปรุงเถาหัวลิง ๑๐ บาท ปูนขาว ๓ หยิบ ผาหอยแครง ๓ งา ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น บอระเพ็ด ๓ ท่อน กะเพราทั้ง ๕ พอควร เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ สลึง ต้มด้วยสุราครึ่ง น้ำครึ่ง ฯ๑

ยาแก้เด็กเป็นลมชักขมุขีและลมอีแอ่น(หมอคล้าย)

๑ ยาแก้เด็กเป็นลมชักขมุขี และลมอีแอ่น ให้ปรุงรน้ำประสานทองสะอาด ๑ หนึ่งกระเบนเผาไฟ ๑ บดทำเม็ดไว้ละลายสุรา แทรกพิมเสน กวาดแก้ลม ๆ หมอคล้าย ฯ๑

ยาหม้อแก้บิดหัวลูก(หมอคล้าย)

๑ ยาหม้อแก้บิดหัวลูก เอาแก่นขนุนละมุด ๑ แก่นแสมทะเล ๑ สมุลแว้ง ๑ รากแฝกหอม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขมิ้นชัน ๑ กานพลู ๑ ปูนแดงก้อนเท่าสี่ซัษะแม่มีเอ ๑ ใบมะนาว ๑ ลูกมะกรูด ๑ ข้า ๑ ชิงแห้ง ๑ เปลือกโมกมัน ๑ มะตูมอ่อน ๑ อบเชย ๑ บอระเพ็ด ๑ สารส้ม ๑ สักชี ๑ สลัดได ๓ แฉ่น รากเจตพังคี ๑ ต้มรับประทาน ฯ หมอคล้าย ฯ๑

ยาหม้อแก้ซางท้องขึ้น(หมอคล้าย)

๑ ยาหม้อแก้ซางท้องขึ้น ให้ปรุงรน้ำจันทน์ทั้ง ๒ ตานดำ ๑ ตานหม่อน ๑ ตานขมิย ๑ ตานเสี้ยน ๑ ตาลโนด ๑ ใบเทียน ๑ ใบทับทิม ๑ รากเล็บมือนาง ๑ รากเจตพังคี ๑ ชี้กาแดง ๓ ลูก สมอไทยเท่าอายุ ต้มรับประทานดีมาก ฯ หมอคล้ายให้ ฯ๑

ยาแก้บิดแก้ลงท้อง

๑ ยาแก้บิด แก้ลงท้อง ทับทิม ๑ ผล ขี้ยากรอบ ๑ หมากกบี่ ๑ กะเทาะเม็ดมะขาม ๑ ขี้ครั่ง ๑ กำยาน ๑ สีเสียดทั้ง ๒ เปลือกขี้ไต้ ๑ ตำผงปั้นเม็ด น้ำปูนใสละลายกิน ฯ๑

ยาล้อมดัดบพิช(หมอคล้าย)

๑ ยาล้อมดัดบพิช ของหมอเขียนเมืองกาฬ ไบหมากผู้ ๑ ไบหมากเมีย ๑ ไบมะยม ๑ ไบมะเฟือง ๑ ผิงขวง ๑ ผักอีไร ๑ ไบหยุนาด ๑ ไบระงับ ๑ ไบสะเดา ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ทำผงละลายน้ำชาข้าว ใช้ทั้งกินทั้งพ่นวิเศษจริง ฯ หมอคล้าย ฯ๑

ยาแก้โทษในเรือนไฟ ๒ หม้อคู่กัน

ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง(นายแยม)

๑ ยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง จันทน์ทั้ง ๒ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ เกสรบัวหลวง ๑ แห้วหมู ๑ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้มรับประทานบ้าง พ่นบ้าง พ่นดับพิษไฟบ้าง ฯ นายแยม ฯ๑

ยาหม้อถ่าน้ำคาวปลาในไฟ

๑ ยาหม้อถ่าน้ำคาวปลาในไฟ ไบมะกา ๓ กำมือ ราชพฤกษ์ ๓ ผัก แสมสาร ๑ บาท แสมทะเล ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท เปลือกไข่ไก่ฟัก ๓ ลูก ข้าวเปลือก ๓ หยิบ ต้ม ฯ๑

ยาดองแก้จุกผามม้ามย่อย(พระพัก)

๑ ยาดองแก้จุกผามม้ามย่อย แก้วบ่าง งวงตาลเผาไฟ ๑ ปูนขาว ๑ หยิบมือ พริกเผาไฟ ๑ รากเจตมูลเพลิงเผาไฟ ๑ หญ้าพันงูแดงเผาไฟ ๑ ปูนขาว ๑ หยิบมือ พริกไทยเท่าอายุ ชิงสด ๑ รวมห่อผ้าขาวดองด้วยน้ำร้อนรับประทาน ฯ พระพักให้ ฯ๑

ยาต้มซางขมิย(พระพัก)

๑ ยาต้มซางขมิย ไบหมากทั้ง ๒ รากมะกล่ำเครือ ๑ เปลือกไข่เน่า ๑ รากเล็บมือนาง ๑ ขมิ้นอ้อย ๕ แฉ่นลง นโมพุทธร ๑ ผิงขวง ๑ สมอเทศ ๑ สมอไทย ๑ สมอติง ๑ มะกรูด ๑ ลูกผ่า ๔ เอา ๓ ต้มกินแก้ซางขมิย พุงโร ถ้าจะให้ระบายเติมดีเกลือ ๑ บาท ฯ พระพักให้ ฯ๑

ยาแก้ซางซั๊ก

๑ ยาแก้ซางซั๊ก หางงูเห่ายาวเพียงสะดือ ๑ หาง กระเทียม ๗ กลีบ ระบายไฟปั้นเม็ดด้วยน้ำมะกรูด กวาดกับสุรา แก้ว
ซางซั๊กแล ๓๑

ยาชะฝีมุดกิด

๑ ยาชะฝีมุดกิด เออบวบขม ๑ ลูก กับสารส้มสักหน่อย ต้มชะล้างที่โยนี ๓๑

ยาแก้ลมอักษมุขี

๑ ยาแก้ลมอักษมุขี หางงูเห่า ๓ หาง พริกไทย ๗ เม็ด รวมระบายไฟกับอำพันทอง ปั้นเม็ด น้ำมะนาว สุรา กวาดแก้
ลมอักษมุขี ๓๑

ยาต้มแก้ไข้เหนือ(ตาพลอย)

๑ แก้ไข้เหนือให้กลุ่มจิ้งก่ ให้ต้มยานี้รับประทาน ให้ปรุงจันทน์ทั้ง ๒ ขอนดอก ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ กฤษณา ๑ ลูก
ขี้กาแดง ๑ ลูกกะตอม ๑ บอระเพ็ด ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ดอกบุนนาค ๑ รวมต้มรับประทาน ๓ ตาพลอย ๓๑

ยาหม้อเสน่ห์ข้าว

๑ ยาหม้อเสน่ห์ข้าว มะตูมอ่อน ๑ รากขี้ดมอน ๑ หัวหมู ๑ ลูกผักชี ๑ รวมต้มรับประทาน เป็นยาเสน่ห์ข้าว สำหรับ
คนไข้ ๓๑

ผู้เขียน วันเวลาที่เขียน ๓

วันเสาร์ ที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ, ๒๔๗๗ ตรงกันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีกอ คัดเสร็จ จบหน้าบริบูรณ์

พระภิกษุเห เฟื่องโกสินทร์ ๓๑ เปลี่ยนเป็นสายโกสินทร์

แพทย์แผนโบราณ ชั้น ๒ วัดท่าพูด